

СЛОВО ПРОСВІТИ

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

18 (395), 3—9 травня 2007

ІВАН ДЗЮБА: «СЬОГОДНІ ОСНОВНИМ ГАЛЬМОМ НА ШЛЯХУ ДЕМОКРАТИЧНОГО І НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ Є ВЕРХОВНА РАДА»

Олег Романчук: 3 Героєм України, академіком Іваном Михайловичем Дзюбою ми зустрілися в Українському домі під час відкриття виставки «Свічки пам'яті», організованої на знак жалоби за українцями, загиблими під час голодомору та репресій. Я запропонував почати нашу розмову саме з цієї теми.

Іван Дзюба: Зараз немає потреби повторювати те, що ми вже знаємо про страшну трагедію українського народу. Можна тільки ще раз подивуватися впертості тих, хто заперечує очевидні факти, і це, власне, певна політична позиція — позиція вчорашня, антиукраїнська. Я не уявляю, як можна їх заперечувати, побувавши хоча б на виставці документів в Українському домі. Це ж не документи американських чи західних спецслужб, не документи якогось підпілля — це офіційні радянські документи, документи спецслужб. Причому дуже незначна частина їх, бо найстрашніші були знищені відразу. Потім матеріали систематично знищувались, і тільки дещо вціліло. Але і це дещо — величезне й страшне. Не можна збагнути, яким політичним розумом керуються очільники тих партій і політичних сил, які заперечують цей страхіливий факт історії. Вони часто забувають, що крім голодомору були страшні репресії проти української інтелігенції. Сталін був майстром превентивних ударів. Коли він готував якусь акцію, то всебічно її продумував і перевіряв можливі джерела спротиву. Коли ця акція наближалася, може, вона й не осмислювалась як голодомор. Ставилася мета забрати з України все. І цим самим покарати українське селянство, відтак залягодити політичні, економічні, господарські проблеми його коштом. А потім це набрало форми голодомору. І слово «голодомор» з'явилося уже в процесі здійснення акції. Але акція пограбування українського села планувалася, і обдумувалися можливі джерела спротиву. Цей спротив мигіти, зокрема, від української інтелігенції, яка б відповідно реагувала на знущання зі свого народу. І що було зроблено? В 1929 році посилюється терор. Він постійно існував проти української інтелігенції. Але у 1929 році був процес СВУ, за яким, крім представників творчої української інтелігенції, сотні-тисячі людей були арештовані й ізольовані від суспільства. Це були вчителі, вчені, кооператори, тобто вся активна частина української інтелігенції. Вона була вилучена і засуджена, або деморалізована, або нагнали на неї страх, наклали різні обмеження і таке інше. Оце був превентивний удар — виключити інтелігенцію з можливого спротиву акції голодомору.

— Наслідок цієї акції ми й сьогодні відчуємо.

— Так, це дало страшні наслідки для України. Згадаймо сумнозвісне інтерв'ю Дмитра Табачника Олесеви Бузині, де він, прем'єр, говорить про «україноязычну інтеллігенцію, которая боится конкуренции во всем». Постає питання: якби не було винищене українське село, актив-

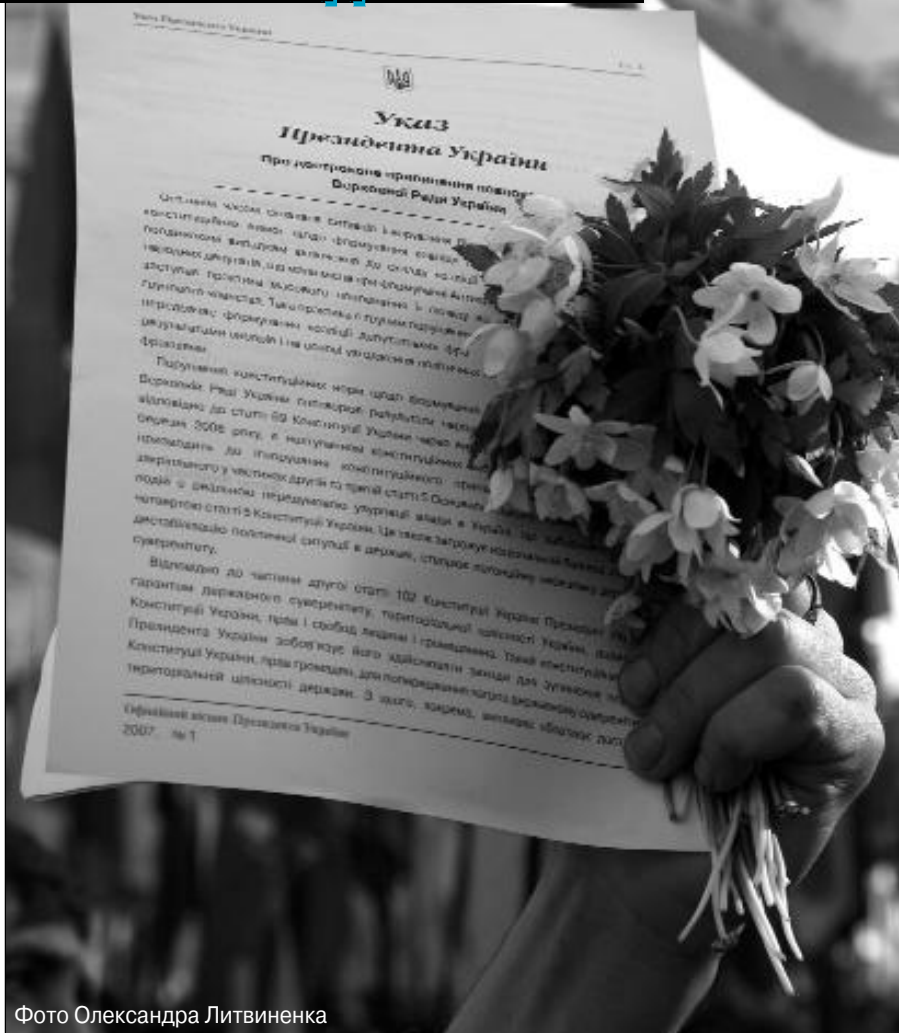

Фото Олександра Литвиненка

на частина українського селянства, якби не страшні мільйонні жертви і якби не була знищена українська інтелігенція, яка піднялася в 20-ті роки, то хто б сьогодні боявся конкуренції? Ми чи вони?

Голодомор не був окремим явищем. Це було в контексті терору проти української інтелігенції. В контексті перегляду української історії, у контексті нав'язування вульгарних догм суспільству — якщо в цьому широкому контексті брати, то немає сумніву, що акція була спрямована саме проти України, саме проти українського народу, саме проти української нації загалом.

— Але зараз ми знову-таки маємо чимало прикладів, коли проти українців і проти української нації спрямовується політика мовна, культурна...

— Так, іде спекуляція на тому, що вони називають «достигнутим рівнем». «Реальний стан», вони кажуть. Мовляв, треба рахуватися з тим, що населення розмовляє російською мовою. Безумовно, з цим треба рахуватися. Але при тому мисляча людина, тим паче політики і державні діячі, повинні все-таки бачити, як досягався цей рівень. Бачити, що за цим стоїть: той же голодомор, ті ж репресії проти української інтелігенції, не кажучи вже про століття переслідувань української мови і культури за царату. Коли взяти суму переслідувань,

терору, кар, то бачимо: хіба той рівень — «достигнутый уровень», хіба той стан може, якщо він на жертвах, на крові, вважатися нормальним? Треба щось думати, треба, щоб люди розуміли, у чому насправді причина. Ми ось у такому стані, але цей стан не зовсім нормальний. Треба компенсувати втрати, яких зазнала українська культура, треба підтримати українську культуру, треба підтримати українську мову. І ще одна фальсифікація. Всякий голос захисту української мови, української культури наші недобросовісні опоненти намагаються витлумачити як виступ проти російської мови, проти російської культури. Це цинічне мислення, тому що насправді ті, кого вони звинувачують у націоналізмі, — це ми з вами і тисячі, й мільйони людей. Ми ж знаємо російську мову, знаємо російську культуру, нормально почувалось у сфері російської культури, і ми не проти неї виступаємо. Ми говоримо тільки про те, щоб українська мова, українська культура мали нормальні умови для існування. А вони, ті, що нас звинувачують, — хто в націоналізмі, хто в національній обмеженості, кому як хочеться, кому як зручно, — вони ж не знають української, живучи тут, в Україні, вони не знають української культури і не хочуть знати.

Продовження на с. 2

КРИМ: ПОДІЇ І КОМЕНТАРІ

3

КРИЗА СИСТЕМИ ЗНАНЬ

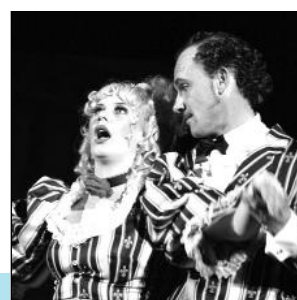
6

ДЕНЬ МАТЕРІ

8

КАРНАВАЛЬНА ВИСТАВА У СЕВАСТОПОЛІ

14

Добровільні пожертви
«На Кобзареву Церкву»:
МБФ «Українська Родина»
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ «Київ»,
МФО 320401 ЗКПО 21709106

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 808 424 грн. 25 коп.

● МАНДРІВКИ ІСТОРІЮ З ВОЛОДИМИРОМ ЯВОРІВСЬКИМ

Продовження.
Початок у ч. 15, 16 за 2007 р.

Про Городківку я можу розповідати довго і детально, та передам слово Павлові Халебському, він у цій ситуації має більше прав, як я.

“Цього і в наступні дні шлях наш пролягав лісом, де росли дуби й інші високі дерева. Ляхи, пануючи в цьому краї, мали з лісів велику вигоду, використовуючи деревину для будівництва фортець, міст і осель. Козаки, визволивши свою країну, розподілили землі й угіддя поміж собою й тепер постійно працюють у лісі: рубають дерева, викорчовують і спалюють пні (на поташ, який був тоді у великій ціні, бо з нього виробляли порох — коментує М. Рябий), а нову ділянку засівають хлібом.

Усяке місто й містечко в козацькій країні повні люду, особливо маленьких дітей. Мабуть, у кожному місті їх понад сорок-п'ятдесят тисяч або й більше. Ці діти, численніші від трави, усі вміють читати, навіть сироти. А сиріт і вдовичів дуже багато, бо їхніх батьків і чоловіків убито в безперервних війнах. Вони, тобто козаки, мають, однак, гарний звичай: одружують своїх дітей юними, і через те козаки численніші од зірок небесних і піску морського.

У кожному місті чи селі неодмінно бачиш великий зариблений ставок, утворений дощовими водами і перегаченими річками. Гать або ж греблю кмітливо вимощено в'язанками хмизу, ущільнених гноєм та соломою; в греблі пороблено протоки, протічна вода рухає млини. Пристрої, що їх застосовують козаки для обертання млинових коліс, просто-таки дивовижні, ми бачили млин, що його змушувала молоти жменя води. Знай, читачу, що, починаючи з Волощини та Молдови, у країні козаків, аж до земель московитів, усі шляхи пролягають серединою міст і містечок, і подорожній в'їздить в одні ворота, а виїздить у протилежні, потаємних же доріг поза містами взагалі немає. Це дуже важливо для їхньої оборони.

Проїхавши ще дві милі, ми дісталися до іншого торгового містечка, яке має дерев'яну стіну й фортецю, а назва його — **М'ясківка**. Нині копають довкола цих міст рови з огляду на те, що учинили ляхи в ніч перед Великоднем. Назустріч нам також вийшли всі городяни, панотці в ризах, із корогвами й свічками під спів дітей, і полковник Михайло, який стояв за межами міста з дванадцятьма тисячами козаків, пильнуючи кордон країни ляхів, Молдови й країни татар. Нас завели до церкви в ім'я Матері Божої. У місті є ще й друга церква — Свято-Миколаївська.

Отак по всій землі козаків — усі ці містечка лежать на невеликій одне від одного відстані. О, яка це благословенна країна! Не відміряєш і такої відстані, як від Халеба (з цього містечка автор подорожніх нотаток — М. Рябий) до Хан Тумана (поселення за одинадцять кілометрів од Халеба — М. Рябий), як стрінеш дорогою десять чи принаймні п'ять містечок. Це отак — на великих шляхах, а на тих, що відгалужуються у праву й ліву руку, то там поселень без ліку. Кожне місто неодмінно захищено трьома оборонними дерев'яними стінами, дбайливо утримуваними; зовнішня стіна — це частокіл із гострих паль проти кінноти, щоб не могла увірватися; дві інші, з ровами поміж ними, зведено в передмісті. Над самим містом панує фортеця з гарматами в бійницях; отже коли

ворог усе ж проникне крізь усі три стіни, захисники міста можуть зачинитися у фортеці й оборонятися далі. Дорога до фортеці веде через вузький міст понад ровом, схожим на став, і через фортечний вал. Коли виникає небезпека, мости руйнують, тому вони не бояться. У М'ясківці ми заночували”.

Та надам, нарешті, слово самому Миколі Рябому, — хай асистує Павлові Халебському — чужинцеві, який майже рентгеноскопічним, неупередженим поглядом пронизував тодішню Україну. А нинішню характеризує слово об'єктивного історика та краєзнавця Миколи Рябого.

“М'ясківка над річкою Марківкою, колись багатою на рибу та судноплавною, як і Рашків та Дубосари на лівому, східному, березі Дністра, — дуже давнє українське поселення. На це, зокрема, вказує існування в різних місцях багатьох цвинтарів, на жаль, уже зрівняних із землею, давно забутих. Колись тут гомоніло місто Шумилів. Після одного бойовища, коли з обох боків — нападників і захисників міста — було нашатковано цілі гори людського м'яси́ва Шумилів став М'ясківкою; поляки ж, осівши тут, перейменували поселення на М'ястівку.

Наше південне Поділля, описуване Павлом Халебським, прикривало Україну-Русь із південного

лике село Крижопільського району Вінницької області.

З новітньою історією М'ясківки-Городківки тісно пов'язано імена українських письменників Миколи Трублаїні, Володимира Яворівського, скульптора Анатолія Бурдейного, автора першого в Україні пам'ятника Васи́леві Стусу, відкритого два роки тому у Вінниці; керівника знаменитого духового оркестру, лауреата багатьох почесних відзнак Івана Мазуркевича; професора Костянтина Вишневського...

До п'ятої річниці Державної Незалежності України тодішній керівник агрофірми “Колос” Володимир Кубаль здійснив мій заповітний задум. На сільському майдані, поряд із пам'ятником загиблим воїнам-односельцям, місцеві будівельники насипали високу козацьку могилу, на маківку, до хреста під бляшаним дашком, проклали сходи, а в зелений схил обіч сходів вмурували плиту з написом: “Синам України, які змагалися за її волю та добробут у супротивних ста-

**“Який це благословенний народ!
Який він численний!
Як ревно він береже православну віру!”**

кліщів, цвяхів, драбин. Розп'яття встановлено ще ляхами.

У Баланівці також вийшли нам назустріч.

Знай, читачу, що на вхідних дверях кожної з церков козацьких висить ланцюг на взір отого, що ним приковують за шию бранців. Ми запитали, навіщо він, і нам відповіли, що кожного, хто не приходить до церкви удосвіта, після того, як покличе богомольців дзвін на надранню, накладають на шию оцей ланцюг на увесь день, і грішник... не має змоги поворухнутися. Це його покута.

Більшину цих укріплень, загалом — усі, збудовано для захисту

Фото Олександра Литвиненка

ПИСАРІ ТА ХРОНІКЕРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЖИТТЯ

заходу: від татарів — по річці Кодимі, притоці Південного Бугу, на якій третій гетьман Остап Ружинський, реформатор козацької справи, учинив татарам і туркам, за “Історією русів”, справдешне побоїще, женучи їх потім до самого Акермана, грізної турецької фортеці; від ляхів і волохів — по річці Дністру.

На початку літа року Божого 1654 під М'ясківкою стояв табором славетний Брацлавський полк на чолі з полковником Михайлом Зеленським. Уродженець М'ясківки Михайло Зеленський за Данила Нечая командував м'ясківською сотнею, деякий час був кам'янецьким полковником. Данило Нечай, як відомо, загинув на зимові м'ясниці 1651 року в містечкові Красному, неподалік од Тиврова, й похований у Сухій Долині. Брацлавським полком після Нечаєвої загибелі командували Левко (Уманський), Грозенко, Іванчул, Тимофій Носач. Гетьман Богдан Хмельницький призначив Тимофія Носача генеральним обозним, а брацлавським полковником — Михайла Зеленського. Брацлавський полк Михайла Зеленського, як і Вінницький Івана Богуна, Уманський Семена Оргіаненка, Кропивенський Фелона Джеджалия та інші, відмовився присягати на вірність московському цареві. Козацький полковник Михайло Зеленський, як свідчать історичні джерела, ушавився під час оборони Буші, де героїчно загинула уродженка Рашкова Мар'яна, дружина сотника Зависного, а також Стіни, Умані.

Більшовицькі переінакшувачі “придумали” прадавньому поселенню назву ще “сучаснішу” — Городківка, як сусідньому селу Княже — ймення Радянське. Нині — це ве-

нах, а всіх їх, праведних і грішних, примирила Вічність. Мир прахові вашому у політій вашої кров'ю предківській землі. Скорботна Мати-Україна. Споруджено громадою села Городківки на відзнаку п'ятої річниці Державної Незалежності України. 24 серпня 1996-го року”. Нехай скромний, але це перший в Україні пам'ятник Національного Примирення, Національної Згоди, які, на моє переконання, мають стояти в кожному українському місті й селі”, — такий коментар робить Микола Рябий, додаючи деталі до свідчення про відвідини архідиякона Павла Халебського — Булоса Ібн аз Заїм аль Халябі мого рідного села Городківки триста п'ятдесят років тому.

А тепер нехай говорить сам Павло Халебський, автор книги “Україна — земля козаків”: “Ми вирушили з Ободівки в середу вранці, 14 червня, і мандрували поміж садами, яким нема кінця-краю, і ріками в праву та ліву руку. Розмаїті посіви заввишки у людський зріст розливалися на всі боки, наче широчезне море.

Проїхавши одну милю (сім із половиною кілометрів — М. Рябий), ми прибули в доволі велике місто з просторою дерев'яною фортецею, оборонними стінами довкруг, ровами й виставленими в бійницях гарматами; назва його — Баланівка. Довкола кожного міста, тобто на околиці, зведено дерев'яну стіну з паль, а всередині — ще одну. Над фортечною брамою у Баланівці височить дерев'яний брус із зображенням розп'ятого Ісуса Христа (нехай прославиться ім'я Його!) та знаряддям мук Його, тобто молотка,

від татар, які нападають зненацька. Зрихтувавшись у похід, татари зазвичай не озаймовують його учасників, куди саме вирушають, аби звістка про це не розповсюджувалася. Татари долають відстань п'яти-шести днів шляху за один день кінним загonom. Кожен верхівець має чотирих-п'ятьох запасних коней, і коли якийсь з них охляне, пересідає на іншого румака. Пройшовши отаким робом на відстань місячного шляху, татари ховаються в байраках і степах, ночами несподівано нападають і тікають, бо геть нездатні до тривалої війни. Отак вони чинять у цій країні.

Коли тут панували ляхи, і кожен магнат володів десятками — від двадцяти до півсотні — поселень, а їхні мешканці були панськими кріпаками, їх присилували працювати вдень і вночі на спорудженні цих укріплень, копанні ровів і ставів, інших земляних робітзнах. За гетьмана ж Зиновія Хмеля (дай, Боже, йому довго жити!) все це стало в добрій знадобі тим, хто тяжко намучився й настраждався на отих робітзнах.

...Тут стоїть гарна церква. Фортеця ж і всі інші оборонні споруди згоріли, бо це містечко з тих, що їх безбожні ляхи спалили в ніч перед Великоднем. А що Ободівку було добре укріплено, то мешканці докопаних поселень тікали сюди. Ляхи облягли містечко, а люди до оборони не були готові, то нападники перемогли. Усіх порубали мечем. Їхня мученицька смерть (а загинули тисячі!) співпала з днем мук Господа нашого Ісуса Христа.

Не зупиняючись, ми проїхали ще одну милю й прибули до містечка Талалаївки, яке спіткало таке ж лихо. Незабаром ми добулися до

іншого поселення поблизу першого, названого Орадівкою (нині — село Уманського району Черкаської області — М. Рябий). Укріплення його спалено, а самих мешканців залишилося дуже мало. Нам краялося серце за цих людей, які вийшли зустрічати нас за своїм звичаєм і провели до великої церкви в ім'я Святого Михайла. Досі ми не бачили в козацькій землі подібної за височінню та пишнотою її п'яти бань. Милували око різьблені опори церковної галереї та поренчаті дзвонарня надбрамної дзвіниці. Церква хоча й нова, та люди в ній не моляться, бо ляхи її споганили.

Ми ревно оплакували оті тисячі, замордовані ляхами.

О безбожники! О нелюди! О жорстокі серця! Чим завинили перед вами жінки, дівчата, діти, немовлята, щоб їх убивати? Якщо маєте мужність, знову станьте до бою з побожним ватажком козаків (нехай довго триває його життя!), який зробив нас посміховиском усього світу, перебив ваших вельмож і державців, винищив ваших лицарів, піддав вас зневазі й глумові. Його ймення — Хміль.

Яке це чудове ймення — завзятий! Самі ляхи прозвали його Хмелем, а слово “хміль” у них означає — завзятий. Так його назвав король. Козаки ж “охрестили” його Хмелем за назвою рослини, що у них росте; цвітом і листям вона схожа на квасолі, але в'ється по деревах. Вони висівають її по всій цій країні на своїх городах і в садах, де вона в'ється по довгих тичинах, що їх вони ставлять для цієї мети. Плоди збирають після того, як зів'яне цвіт, поцяткований зеленавим “ластовинням”, заправляють житню брагу, з якої женуть міцну горілку. Взімку стебла хмелю звичайно висихають і використовують на паливо, а коли настає весна, на Великдень він пускає паростки й розвивається. Тому вони й порівнювали з хмелем козацького гетьмана, бо під час посту він припиняє війну, знімає меч і мирно живе у себе вдома. Отоді й з'являються ті, що не мають ні голови, ні віри, палять, руйнують, убивають, а він сидить спокійно. Лише після Воскресіння Господнього, з настанням весни, Хміль видобуває меча, і до нього збирається п'ятсот тисяч козаків — воїнів за віру православну, готових на самопожертву за любові до Господа, а не задля платні чи якихось вигод.

Хміль нині може пишатися цим перед царями всієї землі, бо має під рукою п'ятсот тисяч козаків, які служать без будь-якої платні. На його поклик вони прибувають до нього на допомогу зі своїми харчовими припасами та всім іншим військовим спорядженням. І всі вони, і він од Великодня до Великого посту живуть у степах, у розлуці з дружинами й дітьми у цноті й цілковитій чистоті.

У такому стані вони перебувають з року в рік, ось уже вісім літ. Який це благословенний народ! Який він численний! Як ревно він береже православну віру! Яка вона в нього велика! Скільки тисяч їх полягло у битвах чи під час несподіваного нападу, скільки тисяч татар забрали в полон, і все ж вони налічують нині таке множество війська (нехай буде благословен їхній Творець!). Нас провели до величавої високої церкви з банею, вкритою пофарбованою у зелене бляхою. Збудовано її з дерева, і вона вельми простора, вся розмальована. Церкву освящують зсередини численні лампади з чудовими свічками зеленої барви. Над притвором милує зір дзвіниці. Хори прикрашено поручнями, за ними стоять півчі й співають за нотними книгами, голоси їхні відлунюють, наче грім”.

Далі буде.

“Доки народ не втратив пам’яті про своє генетичне й національне древо, доти є надія, що час не перетре його на порошок”.

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

ПОГЛЯД У МИНУЛЕ

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

КНЯЗІ ШУКАЛИ РАЙСЬКИЙ КУТОЧОК — І ЗНАЙШЛИ ЙОГО В РІВНОМУ

Історію палацу князів Любомирських справедливо розпочати не з початку XVIII століття, коли одноїменні пани одержали Рівне у свою власність і забажали мати в тутешній місцині свою хоч не головну, але доволі привабливу резиденцію. Історія ця за великим рахунком сягає ще засновниці міста княгині Марії Несвицької. Річ у тім, що Марія Ровенська (її ще й так називали) для своїх апартаментів вибрала просто райський куточок — острівець, омийтий водами річки Усті. Найдивовижнішою з усіх споруд, що зафундаментувалися на острові, став княжий замок. Він простояв не так уже й мало — майже двісті років. Простояв би довше, якби не пожежа. Після неї від замку залишилися суцільні руїни.

Утім, навіть такий вигляд замку “не відштовхнув” Юрія Любомирського, коли той 1723 року прибув до шойно придбаного Рівного. Князь відразу зрозумів, що кращого місця для тутешнього помешкання годі шукати. Відтоді й почалося втілення у реальність далекосяжних планів щодо нового палацового комплексу. Задумане батьком продовжив Станіслав Любомирський, який вдався до послуг англійського архітектора Бургіньйона, пристрасного прихильника барокового стилю. Саме в цьому стилі Бургіньйон і спроектував замок. А до нього доволі вдало “прикріпив” паркову зону, оранжевою, під’їзд через арковий міст. Характерно, що урочище відкриття замку відбулося за великого велелюддя панства. І не лише волинського. Прибули сюди навіть вельможі з Варшави.

Надалі часто-густо княжа резиденція перетворювалася на місце для панських розваг. Утім, для замку сповна підходило й інше визначення — культурно-мистецький центр: тут була велика бібліотека, діяла театральна трупа, організовувалися виставки картин. Особливо вражала гостей портретна галерея князів Любомирських, створена за кілька років польським художником Лукашевичем.

Змінювало свій лик і саме приміщення. Зокрема 1815 року італійські художники Вільяні та Кармароні обновили оздоблення внутрішніх стін і стелі. До первісного проекту вніс зміни й архітектор Тушер. Він доповнив призмкову територію альтанками, каруселями, гойдалками. З оранжевою, де вирощували рідкісні декоративні квіти, замежував тополевий гайок. Посеред нього звели кухню, яка своєю формою нагадувала піраміду. З’явилося ще одне палацове приміщення, а до головного кам’яного корпусу було добудовано два дерев’яні крила.

ВІД ПАЛАЦУ — ДО ПАЛАЦЬКУ

Зрештою, таку увагу до себе замковий комплекс відчував недовго. Переломним став 1836 рік,

НАРІЖНИЙ КАМІНЬ ДЛЯ ЗАМКУ КНЯЗІВ ЛЮБОМИРСЬКИХ

Знищений більшовиками палац Любомирських у Рівному починає, немов фенікс, поставати з попелу. Правда, поки що на макеті... А на завтра, дасть Бог, — у всій своїй давній величчі, адже в рівнян зажевроло бажання закласти фундамент під споруду, яка буде схожа з колишньою, знаменитою на всеньку Велику Волинь, немов дві краплі води...

Макет палацу Любомирських, зроблений за рисунками 1870 року

коли Любомирські потрапили у фінансову скруту і не мали можливості утримувати такі великі апартаменти. Фредерик Любомирський переселився у невеликий будиночок у центрі міста (приблизно там, де зараз літня естрада у головному міському парку). Ця споруда була також вельми гарною, і господар не випадково найменував її “палацом на горці”. Старший брат Фредерика Генріх із замку перебрався до Львова. Вивіз туди левову частку картинної галереї, бібліотеки, зброї, скульптур. Із часом чимало з цих предметів опинилися у Львівському музеї.

Приміщення замку перейшло до рівненської гімназії. Правда, спудей провчилися тут лише рік. Знову на заваді став брак коштів. Гімназійне керівництво знайшло для проведення занять менше приміщення, а замок відтоді став, по суті, бездоглядним і почав руйнуватися. Якраз таким зобразив його відомий письменник Володимир Короленко у “Дітях підземелля”. А в іншому своєму творі “В поганому товаристві” Короленко, доля якого тісно пов’язана з Рівним, ще більше деталізував розповідь про замкову будівлю: “...про неї ходили перекази та оповідання одне страшніше іншого. Говорили, що острів насипаний штучно, руками полонених турків. “На кістках людських стоїть старе замчище” — переказували старожили, і моя дитяча уява малювала під землею тисячі турецьких скелетів, які підтримують кістлявими руками острів із його високими пірамідальними тополями і старим замком. Від цього, зрозуміло, замок здавався ще страшнішим, і навіть в ясні дні, коли, бувало, підбадьорені світлом і щебетливими голосами птиць, ми підходили до нього ближче, він нерідко наводив на нас панічний жак, так страшно дивились чорні западини давно вибитих вікон, у пустих залах чувся таємничий шурхіт: камінчики і штукатурка, відриваючись, падали вниз, будячи голосну луну, і ми втікали не оглядаючись, а

за нами довго ще стояли стукіт і туліт, і гоготання...”

“ЗАМОК ПІДІРВАЛИ, А МИ ПОДУМАЛИ, ЩО ПОЧАЛАСЯ ВІЙНА”

Свої корективи в історію замку Любомирських уніс початок XX століття. Тоді частково відреставрували споруду і почали використовувати на потреби міста. Тут розмістилися “офіси” декількох громадських організацій. Залу використовували для проведення різних зібрань. Приміром, як засвідчує афіша від 10 січня 1918 року, збережена у Рівненському обласному краєзнавчому музеї, у палаці запланували провести масовий захід, а зібрані кошти направити для потреб міської бібліотеки імені Короленка.

— Коли Волинь відійшла до складу Польщі, — розповідає корінний рівнянин, старожил міста Володимир Кулій, — у замку повноправним господарем стало товариство “Соколи”. Воно організовувало різні вечірки, навіть гульбища. І ось саме під час одного з таких гульбищ у 1927 році трапилася

пожежа. Її не змогли ліквідувати і таким чином повністю згорів “верх” замку, стіни стали чорними і непривабливими. Десь у 1936—1937 рр. містом прокотилася чутка, що місцева влада планує відреставрувати палац. А ось влада радянська, яка 1939 року прийшла на західноукраїнські землі, була іншої думки про цю споруду. Вона у тамтешніх довоєнних правителів асоціювалася із “пережитками минулого”. Мовляв, князі Любомирські — це не творці, а гнобителі, і свій палац вони побудували “на крові народу”. Тому найліпше — стерти замок із лиця землі, тим самим викреслити, на їхній погляд, гірку сторінку історії.

— Замість зберегти пам’ятку історії, палац підірвали, — говорить мешканець села Козлин Василь Прокіпчук. — Ми якраз тоді навчалися у Рівненській гімназії. Серед уроку чуємо якийсь незвичний гул. Навіть злякались тоді, бо подумали, що почалася війна. Але невдовзі довідалися, що то замок знищили. Після уроків ми помчали на це місце. Дивимось: а там суцільні руїни. Купа мотлоху та й годі. А ще тільки вчора ми приходили сюди з учителем малювання і з тутешнього пейзажу училися малювати.

Ось так, в абсолютному розвалі простояв замок усеньку війну, а в повоєнні роки ці рештки повністю розібрали. Коли в 60-ті роки неподалік почали будувати стадіон “Авангард”, від колишньої величної споруди й сліду не лишилося.

Зберігся лише фундамент. Він і зараз є. І хтозна, можливо, саме на цьому місці в майбутньому знову зависочить палац, схожий до того, що в минулому разом із Свято-Успенською церквою (зведеною також за

Директор Рівненського обласного краєзнавчого музею Олександр Булига тепер уже не вважає фантастичною ідеєю відновлення палацу Любомирських у Рівному

князів Любомирських), був головним визначальним місцем Рівного.

Є ФУНДАМЕНТ. Є МАКЕТ. ЧИ БУДЕ ЗАМОК?

Зрештою, твердження про визначальне місце не безпідставне, адже в місті є охочі відтворити колишній символ Рівного. Наразі ж відтворено макет палацу. Цю вельми титанічну роботу, яка тривала понад півроку, здійснив аспірант Рівненського державного гуманітарного університету Євгеній Малиновський на замовлення Рівненського обласного краєзнавчого музею.

— За зразок серед численних зображень замку, — зізнається автор проекту, — я взяв ті, які датуються 1870 роком, коли палац ще мав гарний зовнішній вигляд. Завишки він сягав даху теперішніх п’ятиповерхових будинків. Завдовжки був 58 метрів. Завишки 32 метри. Щодо макета, то я зробив його у масштабі один до п’ятдесяти. Основним матеріалом для побудови макета стали пластик і полістирол. А допомогу в роботі надала фірма “Ізотерм—С”, яка планує відтворити історичну будівлю.

— Ще зовсім недавно відтворення палацу Любомирських, — зазначає директор Рівненського обласного краєзнавчого музею Олександр Булига, — було просто фантастичним проектом. Тепер фантастика поволі перевтілюється у реальність. І першим важливим кроком на цьому шляху стала презентація макета. Зрештою, ініціатива пішла від нашого музею і зводилася вона до того, що, по суті, у Рівному немає такої історичної пам’ятки, яка була б візитівкою міста. Є люди, які “загорілися” такою ідеєю, а завдання науковців, краєзнавців, музейних працівників, старожилів — засвідчити історію замку, встановити з архівів, спогадів, яким був насправді колишній палац. Якщо замкова споруда в майбутньому знову зависочить і у ній, скажімо, розміститься культурний центр, то для Рівного це стане просто епохальною подією, своєрідною сув’яззю із минулим. Це буде гарним прикладом для наслідування, адже замки — це справжні хранителі історії.

Євгеній Малиновський охоче розповідає про своє дітище рівненській молоді

ДАРУНКИ

Г. САВЧУК,

старший викладач кафедри історії української літератури, професор Харківського національного університету

Надзвичайно зворушливо тримати в руках твір, який для автора є справою всього життя. А саме таким твором є “поезіофотоальбом” Євгенія Лещук “Вічність Івана Богуна”. Роки, віддані напруженій праці над оригінальною за змістом і формою книгою, дали свої плоди.

Герой книги — полковник укра-

ОЖИВЛЕННЯ ІСТОРІЇ

їнського війська під час Визвольної війни 1648—1654 рр., наказний гетьман під Берестечком, геніальний стратег, улюбленець українського народу. Великий за обсягом альбом (близько 170 сторінок) побудовано за принципом мозаїки. Цілісний образ Івана Богуна складається під час прочитання і перегляду абсолютно відмінних за жанрами творів. Це і вірші Є. Лещук про славетного воїна, і біографічні злітературнені довідки, і поеми про

події української історії тих часів, і пісні про героя в оригіналі та перекладах різними мовами. Авторці вдалося зібрати цілу колекцію портретів Івана Богуна, написаних українськими художниками. Репродукції картин, фотографії доповнюють виклад матеріалу. Книга переповнена патетикою, але, дочитавши її і перегорнувши останню сторінку, розумієш, що ця патетичність слушна і виправдана. І як могло бути по-іншому, якщо авторка наро-

дилася і виросла на Волині — біля місць козацьких звятиг Визвольної війни, з дитинства напувалася духом історії, який сакрально передається з покоління в покоління і пройшов численні заборони української мови й культури за часів Російської імперії, радянський етноцид, замовчування і безкінечне переписування історії України на догоду комуністичним чинам і панівній ідеологічній доктрині. Пройшовши все це, український дух живе. Тим-то осмислення Євгенією Лещук історичних подій Визвольної війни й участь у ній Івана Богуна оживлює історію, робить її близь-

кою кожному українцеві. Оживаючи, історія проектується на сучасність, і дух Івана Богуна освітлює не тільки рецензований поезіофотоальбом, а й діяльність добродійного громадського фонду “Богуна”, очолюваного Євгенією Лещук.

Такі книги як “Вічність Івана Богуна” повертають на терени Слобідщини українських героїв. Наявність поезіофотоальбому в бібліотеці Харківського університету (на жаль, про великий наклад поки що не йдеться) допоможе студентам перейнятися духом живої української історії і здобути міцні духовні орієнтири в сучасному житті.

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

ГІБРИД АФРИКИ ТА ЄВРОПИ

На картах, запозичених з 8-го випуску “Медико-демографічного атласу України” (видання здійснюється за моєю редакцією), ідеться про показник, якого ми не торкалися в попередніх публікаціях: середній вік наявного населення.

Якщо ви мешкаєте, скажімо, в Києві і, вийшовши на вулицю, запитаєте про вік у кожного, хто стрінеється (від немовлят у візочках до їхніх бабусь чи дідусів); якщо ви візьмете до уваги, що найменші та найстарші частіше сидять вдома, ніж люди молодого й середнього віку; якщо ви не забудете про тих, хто в лікарнях, казармах і за ґратами — одним словом, якщо ви розрахуєте середній вік усіх киян, то виявиться: для чоловіків він дорівнює 36,2, а для жінок — 40 рокам. Зрозуміло, що Держкомстат не ходить з олівцем, а спирається на матеріали офіційної реєстрації людності. В різних регіонах середній вік чоловіків коливається від 34 років (Закарпаття) до 39 років (Чернігівщина), а жінок — від 37,6 до 45,4 років (у тих же регіонах). На тлі цих коливань (дуже великих за демографічними критеріями) незмінною лишається одна закономірність: “наявні” (живі) чоловіки скрізь молодші від жінок. Таку ж картину ми спостерігали, коли говорили про середню тривалість життя — що не дивно: обидва показники, кожний по-своєму, віддзеркалюють демографічні реалії регіонів.

Якщо середній вік людей, з якими доводиться кожному з нас у той чи інший спосіб мати справу, коливається біля 40 років, добре це чи погано? Було б краще мати цей показник на рівні 30 років чи 50 років? Однозначної відповіді не може бути. В країнах із **високою народжуваністю й високою смертністю** (типова ситуація “перед порогом цивілізації” — Південно-Східна Азія, Африка) бачимо багато найменших, малих і молодих, але тішитися немає чим, бо більшість із них приречені на ранню смерть через інфекції та голод. Суспільство витрачає передостанні чи й останні ресурси, щоб годувати, вдягати і вчити нові й нові генерації тих, що народилися, і (через їхню ранню смерть без жодної “віддачі”) в прямому й переносному сенсі закопує ці кошти в землю. Щоправда, ситуація є такою сталою і звичною, що — кажучи образно — всі танцюють і співають, а психологічний клімат у суспільстві можна характеризувати, зокрема,

ПАСПОРТ «СЕРЕДНЬОГО» УКРАЇНЦЯ

Середні показники, якими послуговуються статистики і демографи, мають свої особливості. Деякі з них викликають нерозуміння у нефахівців і навіть провокують анекдоти: “Хтось їсть капусту, хтось — м’ясо, а в середньому виходить, що всі їдять голубці”. Якщо йдеться про медицину, то найвідомішою є байка про “середню температуру пацієнта”, але ж навіть за цим чудернацьким показником можна відрізнити інфекційну лікарню від терапевтичної. У Києві середній офіційний заробіток медичних працівників (823 грн.) учетверо менший, ніж у поштовиків (3440 грн.) — це, зрештою, також анекдот, хоча й не дотичний до статистики... Якими є неофіційні прибутки медиків, Держкомстат, зрозуміло, не знає, бо не мусить знати. Недосконалість офіційної статистики вимагає певної критичності; втім, якщо говорити про цей конкретний випадок, мене більше хвилює не побічний заробіток лікарів і медсестер, а те, що їхню мізерну зарплатню визначають персони, які не мають звички лікуватися в Україні.

майже повною відсутністю самогубств: щастя легкодосяжне, коли воно асоціюється лише з ложкою. Про це свідчить і ситуація в багатих країнах, де люди з високими заробітками частіше лізуть у петлю, ніж невміта біднота.

У країнах із зрілою (“перезрілою”) цивілізацією, тобто культурою, технологіями і статками, малих — мало, молодих — обмаль, домінує середній та старший вік. До цього сприяє **низька народжуваність і низька смертність**, а наслідками цього є психологічна, адміністративна й економічна переобтяженість суспільства старшими людьми. Якщо йдеться про психологію, бачимо тенденцію до консерватизму, домінування старих звичаїв і звичок у всьому — від кольору краваток до електоральних уподобань. Говорячи про адміністративний аспект проблеми, маємо пам’ятати про “геронтократію” — нерозумно високу частку людей похилого віку в керівництві наукових, комерційних і державних інституцій. Економічна гострота проблеми полягає в зростаючих видатках на пенсіонування (в широкому сенсі), тобто на соціальне забезпечення й лікування старих людей. Тоталітарну й посттоталітарну демографію характеризує **низька народжуваність і висока смертність**, унаслідок чого суспільне життя акумулює найгірші ознаки обох варіантів, про які йшлося вище. Кажучи фігурально, ми в Україні бідні по-африканськи, але по-європейському старі. Переганяємо Африку за поширеністю ВІЛ/СНІ-

Ду, Європу — за кількістю наркоманів, мало не весь світ — за споживанням алкоголю й захворюваністю на туберкульоз. За деякими з цих позицій справа ще гірше стоїть у Росії, але це не тішить. Я не схильний побиватися на рівному місці, але боюся, що економічного прогресу — навіть якщо він буде — не вистачить для радикального зламу на краще. Потребуємо того, що психологи й соціологи називають **суспільним міфом**. Ідеться не про щось близьке до легенд і

кнуть для тих, хто має старший вік (а головне — відходять разом із ними), і мало важать для багатьох молодих. Усі чотири позиції цього переліку радше не об’єднують, а роз’єднують людину України; жодна з них фактично не годна стати підґрунтям того, чого свідомо чи несвідомо потребують нові генерації: етичного ідеалу, прийнятого для всіх (іншими словами — національної ідеї). Тези про досягнення конкурентної спроможності на глобальному ринку куль-

ха, скажу, що деміфологізація — найпаскудніша ознака посттоталітарного соціуму. Анекдот: сьогодні на роль національної ідеї пропонують навіть гідну організацію футбольного чемпіонату Європи (2012 р.), трагедія: нічого іншого для єднання Львова й Донецька через очевидні й усім зрозумілі практичні зусилля поки на обрії немає.

ЧОМУ АДАМ МОЛОДШИЙ, НІЖ ЄВА?

Глянувши ще раз на карти, пересвідчившись, що коливаються в різних регіонах не лише абсолютні значення віку чоловіків і жінок, а й різниця між ними (від + 3,6 року в Закарпатті до + 6,4 року в Чернігівській обл. на користь жінок). Таблиця дозволяє провести деякі порівняння між трьома регіонами з найменшою і трьома регіонами з найбільшою статевою різницею. Можемо переконатися, що там, де є нижчий середній вік людності й де чоловіки менше поступаються жінкам, маємо такі надважливі демографічні характеристики: 1. високу (за нашими мірками) народжуваність; 2. низький рівень депопуляції (вимирання); 3. меншу кількість пенсіонерів. Дві останні позиції однозначно пов’язані з першою — чим більша народжуваність (і кількість дітей), в регіоні, тим менше кількість смертей перевищує кількість народжень (на Закарпатті вони майже однакові) і тим менше на 1000 облікових душ припадає пенсіонерів. Це стосується обох статей, але чому різниться середній вік жінок і чоловіків? Причин дві. Перша — запроваджена Богом і пояснена Дарвіном більша фізіологічна витривалість жінок, унаслідок якої вони (в середньому) живуть довше, ніж чоловіки; чим старшою є вікова група, тим більше там жінок і менше чоловіків, відтак у тій суміші вікових груп, яка утворює людину кожного регіону, вдови зустрічаються тим частіше, чим меншою є народжуваність. Друга причина формально тотожна першій, але йдеться не про біологічні, а про соціальні чинники: маємо надвисоку смертність чоловіків молодого і середнього віку, зумовлену травматизмом, алкоголем і тютюном. Безперервна і безнадійна війна, яку чоловіки ведуть проти себе,

Деякі демографічні показники в регіонах із найменшою і найбільшою різницею між середнім віком жінок і чоловіків (2006 р.)

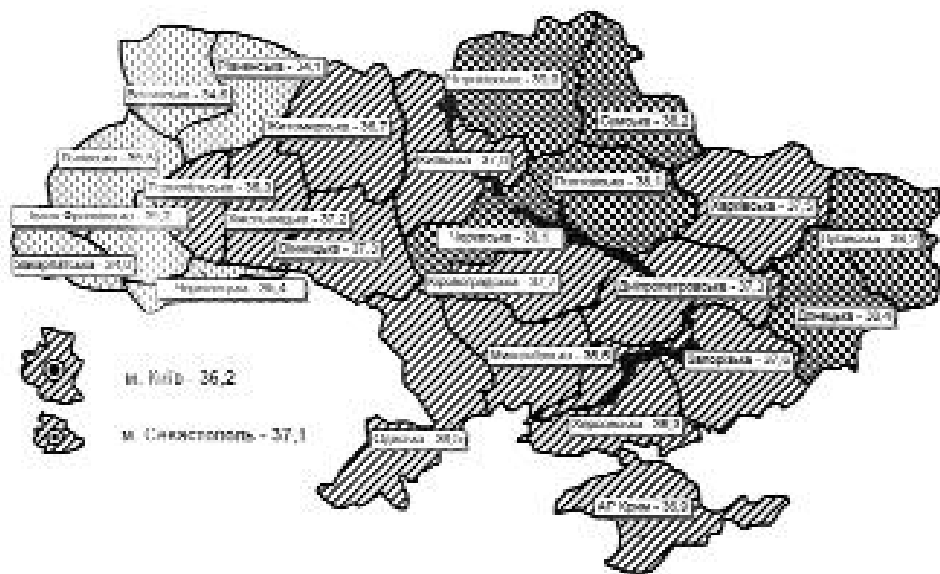
Регіони	Різниця	Народжуваність	Депопуляція	Кількість пенсіонерів	Кількість чоловіків
Закарпатська обл.	+ 3,6	12,6	- 0,6	235	924
Рівненська обл.	+ 4,5	12,5	- 1,7	276	897
Волинська обл.	+4,9	12,2	- 3,2	286	885
Донецька обл.	+ 5,1	7,7	- 10,3	322	836
Сумська обл.	+ 5,5	7,2	- 12,1	319	838
Чернігівська обл.	+6,4	7,5	- 14,1	354	828

Примітка: Показники народжуваності, депопуляції та кількості пенсіонерів наводяться в перерахунку на 1000 наявного населення, кількість чоловіків — на 1000 жінок.

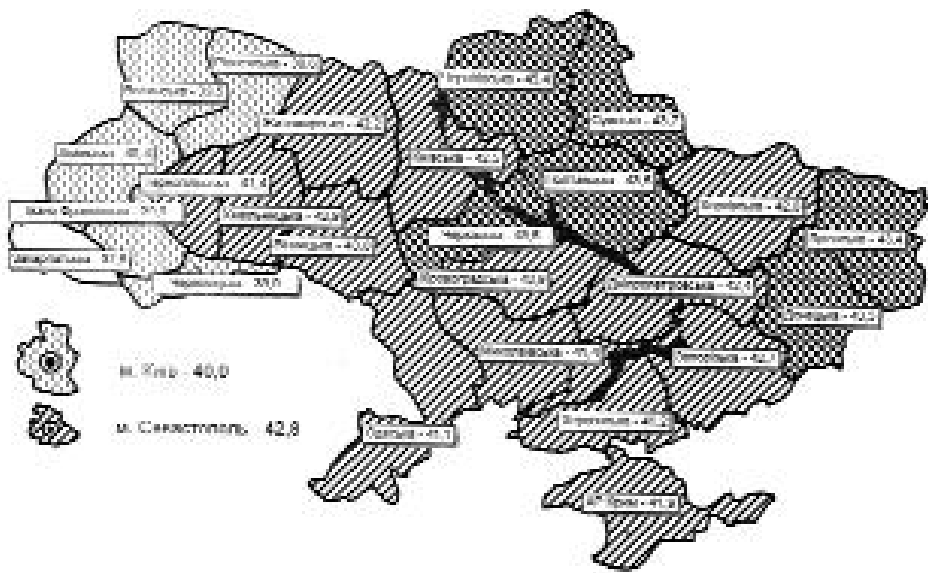
казок, а про певну систему світоглядних аксіом (сприйнятих якщо не з материнським молоком, то з материнською мовою, а відтак органічних і таких, які не потребують раціональних доказів). “Релігія” і “нація” — ключові слова для позначення найбільш поширених міфів у всьому світі — але не в нас після 350 років дружньо-насиленої асиміляції і 75 років фізичного й культурального терору. Комуністичний міф і система легенд, підґрунтям яких стали події II світової війни, дедалі інтенсивніше бля-

турних і матеріальних творів (про неї писав я, пишуть й інші) є слушною, коли йдеться про те, яким має бути бажаний здобуток. Але цей **бізнес-проект** не має властивостей того суспільного міфу, який надихає і об’єднує в змаганні задля досягнення далекої мети. “Душу й тіло ми положим за нашу свободу”, — це зрозуміло (“емоційно”), але ж не “за конкурентну спроможність”, хоча в сьогодинньому світі ці поняття дуже близькі. Ще раз наголосивши, що суспільний міф — творча потуга, а не локшина на ву-

Карта 1. Середній вік чоловіків (роки) на 1 січня 2006 року

Карта 2. Середній вік жінок (роки) на 1 січня 2006 року

має різну інтенсивність у регіонах, і це віддзеркалює останній стовпчик таблиці. Тут треба зауважити, що певну корекцію в статеву і вікову структуру людності вносить міграція. Назагал молодші за віком мають більшу мобільність, а чоловіки активніші порівняно з жінками. Відносно молодий вік “середнього” киянина зумовлений насамперед не високою народжуваністю, а потоком молодих мігрантів, і в цьому сенсі столиця “живиться” соками регіонів (рубрика “наявне населення” включає й тих, хто проживає тимчасово — скажімо, студентів і військових).

Маючи “старі” населення, не можемо уникнути питання про підвищення пенсійного віку: хтось мусить заробляти на утримання пенсіонерів. Кожний черговий уряд усвідомлює цю проблему (і навіть пробує щось говорити про неї вголос), але зрештою всі боються відверто непопулярних кроків. Парламентарі (особливо ті, що мають вищу партійну освіту і ніякої нормальної) навіть вигадали такий “убивчий” аргумент: як можна підвищувати пенсійний вік, якщо й сьогодні з кожних 3-х молодих чоловіків до пенсії доживає лише 1? Аргумент безглуздий: пенсійний вік **НІЯК НЕ ВПЛИВАЄ НА ПОВЕДІНКУ ТИХ, ХТО П’Є, КОЛЕТЬСЯ, ВБИВАЄ І ВБИВАЄТЬСЯ НА ДОРОГАХ.** Пенсійний вік впливає на тих, хто до нього дожив, бо не шукав погібелі на свою голову. Гаразд, скажете ви, але ж маємо багато тих, що вмерли молодими через хвороби, не зумовлені їхньою саморуйнівною поведінкою, хіба не так? Так, відповім я, і хтось мусить годувати їхніх дітей і батьків... Підвищення пенсійного віку в країнах зі “старим” населенням можна уникнути лише за допомогою трьох методів: 1. опанування нових технологій і підвищення продуктивності праці (що дозволяє одному працюючому утримувати не 2—3, а скажімо, 5—10 немічних чи пенсіонерів); 2. зменшення пенсій; 3. збільшення пенсійних відрахувань із заробітку. Четвертого способу немає, про перший поговоримо, коли вийдемо на світовий технологічний рівень, а другий і третій неприйнятні. Отже, фактично вибору ми не маємо, і йдеться лише про те, в який спосіб і до якого віку підвищувати пенсійний ценз; до слова, переважна більшість економічно успішних країн тримають його на рівні 65—67—70 років для обох статей. Зрозуміло, що це має бути поступове підвищення (скажімо, на 1 рік за один календарний рік), щоб люди, яким до пенсії за теперішнім законодавством лишилося “всього нічого”, не зазнали психологічної травми і матеріальних збитків при нарахуванні пенсії. Вочевидь, не маємо достатніх підстав для такої великої різниці пенсійного віку між чоловіками і жінками. Наші матері й бабусі живуть довше; родинний клопіт, народження і виховання дітей, звісно, мають давати їм певні соціальні переваги — але де **СЬОГОДНІ** ті діти? У великих містах на 5 жінок їх припадає 4, а пільги лишаються такими, як були тридцять років тому. Буде розумно узалежнити вихід жінок на пенсію від кількості дітей у родині (що, можливо, позитивно вплине на народжуваність). Не торкатимусь багатьох інших подробиць, бо не вирішеним лишається головне. Насамкінець прошу шановних читачів (і особливо читачок) не гніватися на мене за те, що пишу, бо написав правду.

Людмила ІВАННІКОВА

“Як на Стрітення півень води нап’ється, то до Юрія віл напасеться”, — це народне прислів’я вказує на початок і завершення прадавнього обряду закликання весни: коли на Стрітення лише відчувається наближення весни, то на Юрія вона вже вповні.

У всіх слов’янських народів день св. Юрія вважався одним із найважливіших весняних свят — він поєднував обряди землеробські (від Юрія розпочинали сівбу всіх ярових культур), скотарські (перший вигін худоби в поле відбувався саме на Юрія), і шлюбні (на Волині, в Білорусі відбувався дівочий обряд під назвою “Леля” або “Ляля”).

Віра в те, що саме св. Юрій відмикає ключами землю і небо, випускає на волю росу, зелену траву, листя й усіяку рослинність, характерна також для всіх слов’янських народів.

В одній волинській пісні відмикування неба приписується Ураю:

Та Урай матку кличе:

СВЯТИЙ ЮРІЙ ЗЕМЛЮ ВІДМИКАЄ

Фото О. Цесюри

— Та подай, матко, ключа,
Одімнути небо,
Випустити росу, —
Дівочью красу.

За народними повір’ями українців і білорусів, юріївська роса забезпечувала урожайність, приплід худоби, здоров’я, мала цілющі властивості для людей. Жінки збирали її — розстиляли в полі (найчастіше на житі) полотно або скалку, а коли вони намокнуть від роси, віджимали. Цією росою змочували хворі частини тіла, особливо очі (Маркевич, Чубинський, Чернявська та ін.).

Звичай качатися по житі (і взагалі по полю) характерний для всіх слов’янських народів. Це — найдавніший магійний прийом, що мав сприяти урожайності землі.

Українці Київської та Волинської губ. ходили сім’єю цього дня в поле оглядати жито, качалися по ньому всі, а тоді трапезували в полі — їли пироги і яйця. На Рівненщині господар обходив поле з хлібом. У Новоград-Волинському, Уманському, Радомишльському повітах ходили на поле хресним ходом, правили молебн, трапезували в полі, качалися по озимині. Залишки свяченої паски закопували в землю зі словами: “Роди, Боже, жито, пшеницю і всяку пашницю” — і після цього качалися по житі. У Чернігівській, Херсонській,

Полтавській губерніях трапеза в полі перетворювалася на справжнє гуляння. М. Максимович повідомляє, що в багатьох місцях України дівчата виходять після обіду на Юрія качати крашанки в поле на житах і там закопують їх у землю до початку жнив. Білоруси закопували кістки від пасхального столу, свячену паску і крашанки на межі або на чотирьох кінцях ниви. При цьому дівчата обходили поле з піснями, а молодіці покривали сходи жита полотном. П. Чубинський повідомляє, що качалися “в усі чотирі сторони”, щоб бути здоровими від юрієвої роси. Особливо корисно це було для дітей — вони також мали вирости дужими і здоровими.

Звичайно, таке багатство язичницького обряду не могло не викликати реакції Православної Церкви, яка намагалася не стільки викоринити, скільки освятити цей прадавні звичай. Тож не дивно, що в багатьох випадках у день св. Юрія проводилися хресні ходи на жита. Після Літургії священник з усією громадою ішов на поля і звершував там молебен із водосвяттям,

ще й обряди викликання дощу — зокрема, святити колодязі, коли була посуха, обливали одне одного водою, як у поливаний понеділок тощо.

Деякі вчені (П. С. Єфименко, О. М. Афанасьєв) ототожнюють св. Юрія з весняним Богом урожайності Ярилом.

Але більшість науковців усе-таки схиляється до того, що святий великомученик Георгій замінив у народній свідомості давнього бога худоби Волоса або Велеса, став покровителем диких звірів і хранителем домашніх тварин. Він допомагає пастухам або карає їх за недбалість, він же повеліває вовкам, розподіляє їм корм, вказує, яку тварину вони можуть з’їсти.

Цим віруванням сприяла іконографія св. Юрія, який зображався верхи на білому коні. Тому день св. Юрія вважався святом для всієї худоби. У Харківській губернії вірили, що Георгій їздить верхи на коні полями і бере під свою опіку худобу, вигнану цього дня на пасовисько. Тому саме на день св. Юрія слід уперше виганяти скотину в поле, якщо ж вигнати раніше, то вона бу-

де хворіти, на неї будуть нападати дикі звірі (П. Іванов). Тому в Юріївській обрядовості найрозвиненішими були обряди, пов’язані з першим вигоном худоби в поле або на полонину. З приводу цього організовувалися великі громадські свята. При цьому відбувалася низка магійних дій, які повинні були забезпечити плодючість худоби, зберегти її від дикого звіра, різних хвороб, а також відьом, ворожбитів і всякої нечистої сили, забезпечити її благополучне повернення до двору. Найперше худобу зі стайні виганяли гілочкою свяченої верби, намагаючись ударити нею раз (або тричі) кожну тварину. Обходили худобу з великодню свічкою, зі святою вербою, кропили святою водою, обкурювали освяченою травою, збираючи на Івана Купала, креслили свічкою хрестики на лобах тварин.

Ікону св. Георгія вішали на воротах, клали в воротах замкнений замок. У Куп’янському повіті Харківської губ. переганяли скотину через червоний пояс. Вірили, що пояс захистить від усіх нападів, примусить худобу триматися свого двору, а замок замикав пашу вовків. Іноді переганяли через свячену крашанку, між двома тліючими головешками, між гілками квітучого терну, через кожух, простелений вовною догори (символ

плодючості), між двома розпаленими вогнищами. На Гуцульщині ватаг, вийшовши першим у полонину, тертям добував “живий вогонь”. Давши йому розгорітися, набрав жару, кидав його у воду і, як жар погасне, кропив тою водою навхрест худобу. Після цього ватру заносили до стайні й підтримували аж до осені. Взявши з “живого вогню” головешку, переганяли через неї худобу, яка прийшла на полонину.

У Закарпатті, виганяючи перший раз корів, одягали їм на голові вінки з квітів — “щоб корова була парадна для Юрія”.

Особливу роль в обряді виконували пастухи. В полі вони розкладали багаття, варили кашу й неодмінно смажили яєчно з салом і молоком, готували її в горщику на вогнищі.

Вірили також, що св. Юрій захищає худобу од відьом, які цього дня особливо активні. Вони також збирали юріївську росу, але з іншою метою: щоб відібрати в корів молоко, сметану і масло.

На Гуцульщині вірили, що вони набирали для цього води з бродів, де п’є худоба, а якщо знаходили на піску слід, брали з нього пісок і вкорили на нім. Особливо багата охоронна обрядовість була в українських Карпатах — на Гуцульщині та Бойківщині. Оздоблювали стайні корів гілками свяченої верби й запалювали страсні свічі, окроплювали стійла свяченою водою і обкурювали ладаном. Худобі давали їсти сіль, проти злих очей мав слугувати прив’язаний до хвоста шматок червоної стрічки чи нитки. Тричі обсівали корову маком, примовляючи: “Най тоді чарівниця молоко відбере, як той мак визбирає”. Крім того, увечері напередодні Юрія палили вогні на вершинах гір: щоб худоба велася, щоб захищати її від бурі, граду і т. ін. Юріївський вогонь палили біля кожної хати — на воротах чи на городі. Для цього збирали хмиз із кушів глodu — вірили, що саме цей вогонь знешкодить відьом. Переганяли худобу через погаслу ватру. Щоб спалити чарівницю, виявити, де живе відьма, та очистити пасовище від чарів, увечері напередодні Юрія пускали по схилах гір запалені колеса, і стежили, куди вони покотяться. Вогонь мав дати силу й здоров’я тваринам, добрий приплід. Попіл з юріївської ватри розсівали по пасовиську та сінокосах, “щоб корови та вівці давали велике молоко, прудко множилися”. Давали коровам хліб, змшаний із вугіллям юріївської ватри. Вінки, якими прибирали худобу, також служили оберегом від чарів; закосичену худобу не чіпав і дикий звір. Гуцульські та бойківські обряди, пов’язані зі святом Юрія, записували В. Шухевич, І. Франко, М. Зубрицький, Р. Кирів (див. його статтю “Релікти юріївської обрядовості в українських Карпатах”// Народна творчість та етнографія. — 1985. — № 2). Подібні обряди були поширені на Буковині і в Закарпатті.

Отже, народне свято Юрія, що нерідко випадало на великодню тижні, завершувало весняний цикл хліборобських обрядів, зберегло залишки різних язичницьких культів: культу землі, вогню, рослинності, хліба, сонця (на Волині в поле слід було йти неодмінно в червоному одязі), зорі (вірування в життєдайну силу роси походить ще від прадавнього міфу “про зорю, росу і мед”), культу тварин (кожній худобі давали ім’я, співали ладканки для худоби — пісні, подібні до весільних), та скотарсько-го бога Велеса, роль якого в уявленнях народу виконував св. великомученик Георгій.

ПРО ПРАВИЛА ПРОХОДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО ТЕСТУВАННЯ

Євген БУКЕТ,
м. Київ

Нещодавно провідні українські телеканали продемонстрували у своєму ефірі фільм-пам'ятку “Правила проходження зовнішнього незалежного оцінювання”, який розповідає про одну з особливостей Болонської системи навчання — незалежні тестування в загальноосвітніх школах.

Фільм створено на початку року на замовлення “Українського центру оцінювання якості освіти”. Режисер фільму Олександр Кочубей і вся знімальна група спромоглися в найпростішій і найдоступнішій формі показати, як проходиться тестування. Крім того, Руслан Дейниченко (голос за кадром) у фільмі відповів на гострі й хвилюючі запитання: якими будуть тестові завдання, як вони перевірятимуться,

хто перевірятиме тестові завдання, чи може відбуватися витік інформації зі змісту текстів, чи зможуть випускники минулого року за власним бажанням узяти участь у зовнішньому незалежному тестуванні цього року, чи можна не скористатися результатами тестування, якщо вони не влаштують випускника, скільки разів можна скласти тест і чи допускатимуть до місця проведення тестування батьків.

Зйомки фільму проходили в Броварській школі № 8 на Київщині. Акторами були звичайні діти, які вже цього року вступатимуть до вищих навчальних закладів. Вони писали тест під пильним поглядом режисера, оператора Сергія Колеснікова, відеоінженера Юрія Паніна, фотомайстра Юрія Алексєєнка й інших. Усього над фільмом працювало майже 20 осіб.

Цього року учні ще можуть вибрати між незалежним тестуванням і результатами державної підсумкової атестації, а вже через кілька ро-

ків це буде неможливо зробити. Сертифікат, виданий центром оцінювання якості освіти, стане візитівкою випускника школи, з якою він прийде до влюбданого ВНЗ і буде зарахований туди на навчання. Сподіваюся, всі ці нововведення хоч трохи виправлять тотальну корупцію в українській системі освіти й допоможуть здійснитися мріям багатьох сьогоднішніх випускників. Детальніше про процедуру проведення тестування можна дізнатися за телефоном гарячої лінії 8(044)503-37-97.

ХТО ЗАХИСТИТЬ НАШ ПРАВОПИС?

Степан БОЙКО,
просвітянин, м. Івано-Франківськ

На початку 50-х років й. Сталін написав свою брошуру “Марксизм і питання мовознавства”. Вона завдала ще одного удару по українському правопису 1929 року, вважає професор Івано-Франківського гуманітарного університету ім. В. Стефаніка Микола Лесюк. Пізніше Міністерство освіти Радянського Союзу кілька разів наближало український правопис до російського.

І тільки завдяки праці в еміграції українців-мовознавців за редакцією професора Кубийовича вдалося зберегти український правопис у 30-ті роки.

А що ж в Україні?.. Тут проводилася русифікація інтелігенції, студентів, робітників. І тільки завдяки тому, що сільське населення кількісно переважало міське населення України, у селах вдалося зберегти українську мову. Важливо й те, що в селах росіян було обмаль, а сконцентровані вони були у великих містах. А сьогодні на шістнадцятому році Незалежності ми не тільки повертаємось до нашого довоєнного правопису, а боїмося, щоб російська мова нас, українців, не витіснила остаточно з наших великих міст (на сході й півдні України так і є) і райцентрів.

Нашим фахівцям треба подбати про повернення українському народові заборонених, забутих і замовчуваних традицій. Мові ми мусимо повернути рідне й відмовитися від чужинецьких форм. Досі ріже вухо чимало аббревіатур, які подають наші рідні ЗМІ. Це такі, як НКВС, КДБ, МДБ, більшовики, совіти. Досі не знаємо як перекласти УК, ГПУ, ГУЛАГ. Ці структури й аббревіатури створені в Москві, тобто чужинецькі, тому не повинні звучати у нас. Інакше складається враження, що ці структури наші рідні. За аналогією ми ж перекладаємо нашою мовою румунську “сигуранцу”, польську “дефензиву”, німецьке “ГЕСТАПО”. Поки ми ще не втратили фахівців старшого покоління українців, варто б повернутися до правопису 30-х рр.

В'ячеслав КИРИЧОК,
м. Шостка Сумської обл.

Перебираючи старі папери, натрапив на поховкий аркуш із машинописним текстом під назвою “Правила составления кроссвордов”. Він переніс мене в часи “розвинутого соціалізму”, коли цензура засобів масової інформації була всеохопною. Під невиспущим оком комуністичних цензорів перебували навіть кроссворди.

У сімдесяті роки співпрацював я з однією обласною газетою в Росії. Серед інших матеріалів подавав кроссворди. Комп'ютерів тоді ще не було, автори виготовляли “хрестословиці” ручним способом. Щоб виробники кроссвордів не припускалися ідеологічних відхилень, у редакціях вручали їм оті “правила”. Звичайно, “правила” ніким не були підписані, адже всім було зрозуміло, що цензури, як і сексу, в СРСР немає. Але “правил” належало дотримуватися неухильно.

Ось деякі з них. У кроссворди не допускалися слова, хоч якось пов'язані з релігією. Релігія, як алкоголізм чи наркоманія, вважалася ганебним пережитком минулого, що скоро зійде нанівець. Тож нагадувати про неї не треба.

Не допускалися в кроссворди назви хвороб. Радянські люди жили радісно й щасливо. Нагадування про хвороби могло потьмарити оптимізм славетних будівників комунізму.

Микола ДУТЧАК,
с. Яблунів Косівського р-ну
Івано-Франківської обл.

Я — ваш передплатник із 2002 року. Маю “Кобзар” за передплату в 2003 році. Передплачую “СП”, тому що ви:

1. Бороните нашу мову, культуру, історію;
 2. Даєте об'єктивну оцінку політичним ситуаціям;
 3. Немає набридлої реклами;
 4. Немає програм ТБ;
 5. Не спекулюєте кольорами;
- А ще тому, що беру активну участь у просвітянських заходах свого містечка. А тепер щодо ваших запитань. Про “політику” і “політиків”. Тут біда! Бо знову “самі себе зводили”! Та мусимо терпіти, бо то наші політики. Терпіти, але не мовчати. Якщо партія Костенка (УНП) піде на вибори (якщо вони відбудуться) самостійно чи навіть з РУХом — то це злочин!

КРОСВОРДИ ЕПОХИ БРЕЖНЄВА

В кроссворди не можна було включати прізвища партійних діячів. Резонів тут кілька. По-перше, кроссворди — річ несерйозна, подавати в них імена вождів некоректно. По-друге, якщо допустити в кроссворди прізвища, скажімо, Брежнєва чи Косигіна, то як бути з такими діячами, як Хрущов чи Маленков? Сусідство “праведних” із “грішними” принизить авторитет “праведних”. До того ж, на прізвища розвінчаних вождів завжди накладалося негласне табу, їхні імена в ЗМІ майже не згадувалися. По-третє, “писаки”, як називали журналістів партійні функціонери, навчилися використовувати підступний засіб — алюзію. Алюзія — прийом, коли робиться натяк на певні обставини, особу тощо, з розрахунком на проникливість читача. Скажімо, які асоціації могли виникнути у читача, якщо б у кроссворді слово “Ленін” стояло близько до слова “ідіот”? Зрозуміло, мається на увазі не назва психічного захворювання, яке вживати заборонено, а роман Достоевського. Алюзії в той час були головним боєм цензорів. Доходило до смішного. Від Ролана Бикова вимагали змінити назву його дитячого фільму “Увага, черепаха!”. Фільм вийшов після окупації Чехословаччини радянськими військами. Черепаха і Чехословаччина — збі-

гаються дві перші літери. До того ж у фільмі є епізод, коли танк ледь не роздушив черепахи.

Окрім писаних заборон, пильне око цензора, а ним мимоволі ставав кожний працівник редакції, бо від цього залежало його благополуччя, вишукувало в кроссвордах й іншу крамолу. В один із кроссвордів під назвою “Літературний” я свідомо втиснув прізвища та назви творів Кафки, Камю, Джойса, Беккета, Пруста. Твори цих письменників — надбання світової літератури, дехто з них був Нобелівським лауреатом, але їх у СРСР не видавали або майже не видавали, оскільки їхня творчість не мала нічого спільного з так званим “соціалістичним реалізмом”. Радянські ідеологи вважали, що ті всі “плини свідомості”, “самозвіти відчуттів”, “драми абсурду”, “екзистенціалізм” незрозумілі й чужі радянській людині, виховані на соціалістичному реалізмі. Що таке соціалістичний реалізм, пояснив один радянський письменник: це вихваляння начальства в посылній для його розуму формі.

Кроссворд “Літературний” до друку не прийняли. Обґрунтування: занадто багато в ньому письменників.

Зараз, коли кроссворди складають машини, а цензори пішли на відпочинок, спостерігається бум кроссвордів. І слава Богу.

ХОЧУ ЧИТАТИ САМЕ ЦИХ АВТОРІВ

Треба йти на вибори не по мандатах для своєї партії, а йти, щоб рятуючи нашу НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, пропустити у ВР якнайменше ворогів нашої держави! Для цього треба йти одним Демократичним блоком, не розпорошуючи голосів! Не змушуйте щоразу “малого українця” — виборця вивчати ваші програми (переважна більшість їх не читає), щоб потім вибирати між “більшим” і “меншим” злом. Повинно бути все просто і ясно (а що просто, то геніально).

Ющенко — це Україна Українська, Янукович — це Окраїна Імперії. Коли ви це зрозумієте?!

А тепер які теми я пропоную висвітлити на шпальтах “Слова Просвіти”:

1. Історія. Про “колиску трьох народів”. Погляд на цю тему укра-

їнського історика, наприклад Р. Іванченко.

2. Духовність. Про “канонічні території православ'я” — Д. Степовик.

3. Державний устрій. Комунізм — що це таке: 1) перспектива; 2) утопія; 3) злочин?

І звідси законність існування компартії — В. Войтенко, І. Лосев.

4. Громадське телебачення, яке потрібне і для культури, і для висвітлення перелічених тем.

Можливо, візьмете до уваги мої пропозиції, щось опублікуєте, і це впливатиме на формування громадської думки, але не вирішить справи. Такі питання вирішує уряд, ВР, і вони для цього мають бути українськими.

ПИШІТЬ ПРО ВАЖЛИВЕ ТА АКТУАЛЬНЕ...

І. ГРИЩУК,
м. Житомир

Нещодавно прочитала у вашій газеті про читацьке віче, яке ви скликаєте, і вирішила взяти в ньому участь.

Вашу газету беру в бібліотеці. Газета мені подобається, бо захищає українську мову й усе українське. В кожному числі, яке я читала, є щось цікаве. Наприклад, у ч. 11 за 2007 р. статті “Хто ми й чому так вийшло?” (О. Романчука), “Психічна атака” (П. Антоненка), “Родовід людяності” (О. Верховень); у ч. 10 за 2007 р. — “Що нам робити з нашою кіноісторією?” (П. Антоненка), “Мобільно-дебільно” (О. Бондаревої-Репіної); ч. 13 за 2007 р. — “Якщо нам не байдужа доля дітей і онуків”, цікавий лист “Кого тягне до тиранії”, інтерв'ю Євгена Захарова, відкритий лист предстоятелю УПЦ, інтерв'ю з Валерієм Герасимчуком. Непогано було б читати в газеті про актуальні проблеми українців, їхні першопричини й шляхи вирішення, інтерв'ю з політиками й чиновниками. Статистичні дані про Україну, філософські теми (про сенс життя, добро і зло), адреси організацій і установ, куди може звернутися людина в тих чи інших випадках. Цікаво читати про життя українців у минулому, про міста й села, особливо найвіддаленіші, їхні фото.

Цікавлять теми зайнятості населення. Актуальною залишається проблема профпридатності: медиків, міліції, чиновників і т. ін. Хотілося б запитати у влади — чому не покарані ті, хто знищив Україну та й народ — знищив сільське господарство, великі підприємства, віддавав на металобрухт, зруйнував будинки культури і бібліотеки, відібрав вклади у населення, убив Гонгадзе й інших чесних людей. Злочинці відчувають свою безкарність і користуються цим, перетворюючи країну на пекло.

БЕЗКОМПРОМІСНА БОРОТЬБА ЗА СВОЄ

А. ДОБРИЦЬКИЙ,
м. Ріпки
Чернігівської обл.

Дякую “Просвіті” за її газету. Всім причетним до неї зичу здоров'я.

Мене дуже цікавить історія мов і особливо українська мова, історія релігій; українці в Україні й за її межами; економіка, культура, родовід українців: і славних, і простих.

16 років Москва “виховує” українців в Україні. Маємо отруйну атмосферу зросійщення. Кожен день, прожитий українцем у цих умовах, закладає на генному рівні відповідні мислення і поведінку раба.

Зрада української мови — перший крок до другосортності. На довершення денационалізації нас закликають до єднання. Потрібна безкомпромісна боротьба за своє.

Довідка “СП”

Спектакль “Варшавська мелодія-2” — продовження культової вистави 70-х років минулого століття “Варшавська мелодія”, у якій 40 років тому засяяла зірка однієї з найвидатніших українських актрис — Ади Роговцевої. Це була вистава, з якою актриса впродовж 30 років виходила на сцену і яка скрізь відбувала-ся з аншлагом. Сьогодні Ада Роговцева працює над виставою “Якість зірки”, в якій зіграє примадонну. Прем’єра відбудеться у жовтні, коли актриса святкуватиме своє 70-річчя.

Ада Миколаївна працює з різними режисерами в театрах-антрепризах і в кіно. Вона гастролює містами не тільки України, а й далеко за її межами з новою виставою “Варшавська мелодія-2”, її героїня не тільки поста-ла перед глядачами через 40 років після подій, описаних у п’єсі Леоніда Зоріна “Варшавська мелодія”, а й бу-ла визнана кращою акторською роботою у театральному сезоні 2004 року, а сама актриса була удостоєна най-вищої нагороди за кращу жіночу роль — “Київської пекторалі”. На честь народної артистки України та СРСР бу-ло відкрито “зірку”. Українська держава належно поцінувала майстерність актриси, творчість якої впродовж десятиліть була візитівкою Київського академічного російського драматичного театру імені Лесі Українки.

— Адо Миколаївно, чи не бу-ло у Вас спокуси виставою “Варшавська мелодія -2” пов-торити “Варшавську мелодію” Вашої молодості?

— Повторити нічого не можли-во. Коли мені зателефонував Ігор Афанасьєв і запропонував ставити “Варшавську мелодію”, моя перша реакція була: “Ти здурів!” Але від-мовитися від такої спокуси не мог-ла, адже “Варшавська мелодія” особлива вистава для мене. Я її зіграла 670 разів!

— Нова постановка “Вар-шавської мелодії-2” — що це?..

— Це зустріч із моєю сценічною молодістю сорок років потому, шлях до ностальгійного серця...

— У Гелю були закохані всі шанувальники Вашого таланту. Що було найбільшою нагоро-дою для молодшої актриси Ро-говцевої?

— Найбільша нагорода для ме-не — коли після вистави приходи-ли поляки з Варшави і говорили: “Ви — варшав’янка, Ви граєте са-ме варшав’янку”, натомість краків-ськi глядачі запевняли мене: “Ви — краківська жінка”. А насправді я грала українку, тільки з польським акцентом...

— Якi театральні роботи, ок-рім “Варшавської мелодії”, для Вас найважливіші?

— Поля Віхрова в “Юності Полі Віхрової” за Леонідом Леоновим. Я тоді прийшла додому, а мій чоловік (він же мій учитель Костянтин Пет-рович Степанков) сказав: “Здраст-уй, артистко!” Це було для мене дуже важливо. Але найважливішими для мене завжди були люди, які ото-чували мене в роботі. Я працювала з Павлом Луспекаєвим, Віктором Ха-латовим. Один старший партнер прийшов на мій день народження, приніс простенькі квіточки, чи ро-машки, чи волошки (мені у День на-родження серед літа чомусь завжди дарують гладіолуси, яких я не люб-лю) і написав на фотографії: “Я зав-жди тобою задоволений”. Я досі зберігаю це фото як талісман. А по-тім людей, які мене любили, в театрі ставало все менше. І я пішла, бо не було кому мене любити.

— Вам пощастило записати на радіо золотий фонд із творів класичної та сучасної україн-ської літератури...

— Це щастя для мене. Адже справді поталанило, що свого часу доля звела мене з редактором ук-раїнського радіо Ніною Новосе-лицькою. Саме вона вперше запи-сала мене на студії, а вже згодом мій голос звучав у її програмах пе-ріодично. Я записала дуже багато творів класичної й сучасної україн-ської літератури.

— Що для Вас робота зі сло-вом на радіо?

— Вона не тільки формувала мене як актрису, а й дала можли-вість разом із визнаним педагогом Леонідом Олійником вести курс ак-торської майстерності в Київсько-му державному інституті театраль-ного мистецтва ім. І. Карпенка-Ка-рого. А потім у Національному уні-верситеті культури, на телефакуль-теті, виховувати молодих ведучих і дикторів. Моїм партнером-педаго-гом був відомий телевізійний веду-чий Анатолій Дяченко.

АДА РОГОВЦЕВА: «НА ЗЛАМІ ЕПОХ МИ РОЗГУБИЛИ ЗДАТНІСТЬ БУТИ ВІДВЕРТИМИ»

Чернівці з виставою “Варшавська мелодія-2” відвідала лауреат Націо-нальної премії ім. Тараса Шевченка, народна артистка України та СРСР Ада РОГОВЦЕВА. Буковинці мали нагоду знову побачити на сцені улюблену акт-рису в одній з останніх робіт. Нова зустріч стала можливою завдяки ювілей-ному гастрольному туру мисткині містами України.

— Вами завжди були задово-лені режисери і партнери. А Ви собою задоволені?

— Ніколи не була собою задо-волена! По-перше, завжди хотіла бути вродливою, а не гарненькою. По-друге, хотіла бути високого зросту. Працюю на сцені на високих підборах, а це важко. Я так заздри-ла тим, хто може легко бігати сце-ною в капцях! Я дозволила собі це лише раз, коли грала Мавку, а Хос-тіков — Перелесника. У виставі “Лісова пісня” я літала без каблуків, бо ж Мавка лісова може бути ма-ленькою. А взагалі треба бути та-кою, як Бог дав, і грати так, як Бо-гом дано. Це моя життєва філосо-фія. Але в театрі завжди є шанс щось виправити в наступній виста-ві, щось покращити.

— А в кіно?

— Кіно — це жах. Краще не ди-витися своїх фільмів і не читати ні-чого, що про них пишуть. Хоч я за-раз переглядаю свої старі фільми інакше. Там багато людей, яких уже немає на світі, а я така молода.

— Із якими режисерами Вам було найцікавіше працювати?

— Мені щастило на режисерів. Був у моєму житті Соколов. Він ме-не багато чого навчив. Був Е. Мит-ницький, який поставив “Варшав-ську мелодію”. Був Г. Товстоногов, Й. Хейфіц. У нього зіграла у фільмі “Салют, Маріє!” Якось він попро-сив йому щось написати, бо збері-гає автографи акторів, які в нього грають. Я написала: “Рік роботи з Вами був, мабуть, найщасливішим у моєму житті”. Він образився: “Чо-му “мабуть”? І справді, тепер ви-явилось, що це був найщасливі-ший час. Я нещодавно відвідала Санкт-Петербург, зустрічалася з Зінаїдою Шарко, вона там також знімалася. І випадково по телеві-зору побачила цей фільм. Я вигук-нула: “Зіно, йди подивися, які ми молоденькі”. Фільм був так собі, але залишив дуже приємні спога-ди. Пізніше був Р. Віктюк. Він для мене рідна людина, я йому дуже вдячна. Він продовжив моє творче життя, подарував мені мене. Я зіг-рала в нього чотири головні ролі у виставах “Священні чудовиська”, “Уроки музики”, “Дама без каме-лій”. Потім був “Бульвар Сан-Сет”. Його Віктюк робив 10 років тому, ще на моє 60-ліття. Пам’ятаю, на “Даму...” ходив увесі університет,

цілими курсами, одна мила дівчинка написала: “Священні чудовиська” і “Дама без каме-лій” — це “Вишневий сад” на-шого покоління”.

— Чи можна, аналізуючи сьогодиншній театральний процес, зробити якісь уза-гальнення?

— У суспільстві панує роз-губленість, а в державі ще не є панівною саме національна ідея, яка мала б нас усіх об’єд-нувати. Сценічні твори, які і на-ше суспільство, — обтічні. Не націлені на національну ідею. Якесь усе необов’язкове, тому навіть талановиті люди пот-рапляють у тенета невизначе-ності й не можуть створити ці-лісні, яскраві, розумні твори.

— Чи позначилася роз-губленість у суспільстві на розшарування та взаємини між людьми? Чи розуміють Вас люди, а Ви — їх?

— Я розумію людей, а вони мене — не завжди. Очевидно, моя співпраця з Романом Вік-тюком створила якийсь наф про мою недоступність. Як наслідок, іноді виникає бар’єр. Звузилося коло людей, з якими я спілкуюся. Дуже рідко, буваючи з гастрольями в провінції, зустрічаю творчу люди-ну, (маю на увазі колеги-митців, які запропонували б здійснити якийсь спільний проект). Спілкування між творчими людьми має бути відкритим. Про який бар’єр може йтися, коли іноді за душею не маєш копійки. Нинішні суспільно-політичні, економічні умови обмежили простір буття не тільки творчих людей. Люди сьогодні взагалі рідко бува-ють щирими у спілкуванні. На зла-мі епох ми розгубили здатність бу-ти відвертими.

— Чим це спричинено?

— Нашою закомплексова-ністю. А ще пріоритети грошових мітингів нас дуже поділили. Сьо-годні, маючи касову виставу, я не маю навіть щомісячної платні.

— А яким є перебіг гастроль-ного процесу?

— Жахливий. Увечері граємо, вночі їдемо до іншого міста і т. ін. Але для мене це єдиний заробіток і єдина можливість вийти на сцену до свого глядача.

— Чи не в рудиментах тоталі-тарної системи приховані при-

чини всіх наших негараздів і не тільки в культурі?

— Наше суспільство так вихову-валось. А театр, наче активоване ву-гілья, увібрав у себе ту систему, про яку ми вже забуваємо, а молодь — не знає. Але колишня система в те-атрі ще жива. Митцям ще страшно розпрощатися зі старим, бо немає альтернативних проектів, вистав, театрів... Тому люди тримаються за місця в “мертвих” театрах, незважа-ючи на те, що немає вистав, грати не дають, грошей не платять. А мит-ці тим часом деградує.

— Сьогодні чимало розбіж-ностей щодо підготовки актор-ських і режисерських кадрів. Яка Ваша думка?

— Думки були різними ще у кращі для театру часи. Але тоді працювали всі театри, і ця надмір-ність кадрів не була такою відчут-ною. Як на мене, до театру щороку має прийти молодий актор чи акт-риса. Інакше буде відчутний віко-вий дисбаланс.

Маю велику надію на те, що державні чиновники від культури нарешті розпочнуть задекларовані реформи галузі на практиці. Нам треба кардинально проводити ре-альні зміни в культурі. Але пробле-ми культури слід вирішувати в ком-плексі й на державному рівні. До-

поки ж українська культура, затис-нута в лещатах наших соціально-економічних негараздів, намага-ється правдами і неправдами три-матися на плаву і якось виживати в умовах нашого “дикого капіталізм-у”.

— Ви зіграли на сцені, в кіно чимало цікавих ролей, дали життя багатьом творам сучасної і класичної української літера-тури, записавши їх на радіо. Чи відчуваєте на собі відбиток ха-рактерів створених сценічних і кінообразів?

— Як казала Леся Українка: “Мій характер ніколи не мінявся. Саме життя модифікувало ситуа-цію навколо мене”. Спілкування з собою — одна справа, як це буває, скажімо у письменників, коли вони за столом творять. А ось коли я ви-ходжу щодня перед тисячами лю-дей, — це вже зовсім інша річ. Бо я за будь-яку ціну повинна увійти людям у душу, щоб завтра вони знову захотіли спілкування.

Звичайно, це накладає дуже серйозний відбиток не тільки на особисте життя, а й на характер. Але коли ти маєш надійний фунда-мент, закодований на біль і велич нації, то жодні життєві випробуван-ня не змінять твого характеру, а слава не матиме негативного від-битку не тільки на твій характер, а й на твою особистість.

— Що для Вас головне у житті?

— Найважливіше, аби мене оточували близькі люди, милосер-дні люди, які сприймають життя так, як сприймаю його я; люди, які думають над тим, як було вчора, що діється нині й що буде завтра. Я багато їджджу. Часом нам пропо-нують прекрасні умови. Наступно-го дня ми можемо опинитися без готелю, без умов. Можна стражда-ти через це, але я вас усіх побачи-ла і це прекрасно! Я не розумію тих, хто постійно вимагає для себе якихось особливих умов. Ну наві-що? Я їхала з Рівного звичайним автобусом, з усіма. Хтось пожа-ртує, і тепліше стало. Ну що мені дасть цей “мерседес” чи джип?

— Чим хотіли б завершити нашу розмову?

— Звичайно, рядками з влас-них поезій.

Там, де натхнення і образи,
Де квіти, оплески і сум,
Там все окремо і одразу,
Визнання натовпу і глум...
Стоїть окремо світ куліс,
Світ сцени — зоряна завеса,
Де небо щастя й море сліз,
Я звідала це, я актриса.

Спілкувалася
Марія ВИШНЕВСЬКА

● СТОЛИЧНІ ІМПРЕЗИ

— Григорію Джамаловичу, чому така назва — “Глодоський скарб”?

— На Херсонщині є село Глодоси, на початку 60-х років ХХ ст. маленький хлопчик випадково знайшов там скарб, який складався з 700 предметів золота і стільки ж зі срібла. Зараз він у Музеї коштовностей України і не набагато поступається знаменитий Пекторалі. Це з одного боку як Знак степу, ось ми й вирішили, що наша премія — як той скарб і знак любові до наших степів.

— Ви створили своєрідний літопис херсонського степу — десять томів “Господні зерна”.

— Було дуже багато поїздок, коли ми порухували з водієм, то дійшли висновку, що можна кілька разів по екватору оперезати Землю. І це три розбиті автомобілі. Бо щоп’ятниці ми неодмінно сідали в авто і їхали іноді на кілька днів. Це було як спрага за тими мандрями. Я повертався, сідав за комп’ютер, і воно потроху вимальовувалося і збиралося у десять величезних томів. Це був пошук минулого, яке ми втрачаємо. Якось проїжджав село Сасівку на Кіровоградщині, де зовсім юний Пушкін завітав до поміщиків Добровольських і відзначив свій день народження. Я побачив, що на сільському Палаці культури висить гарна меморіальна дошка, через рік цю меморіальну дошку розмалював невідомо хто, а тепер її взагалі немає. Я проїжджав якісь місця і бачив, що все знищується, я почув вираз “згорілі душі”. І коли ти приїжджаєш кудись, то бачиш, що цих душ стає більше, а пам’яток минулого менше.

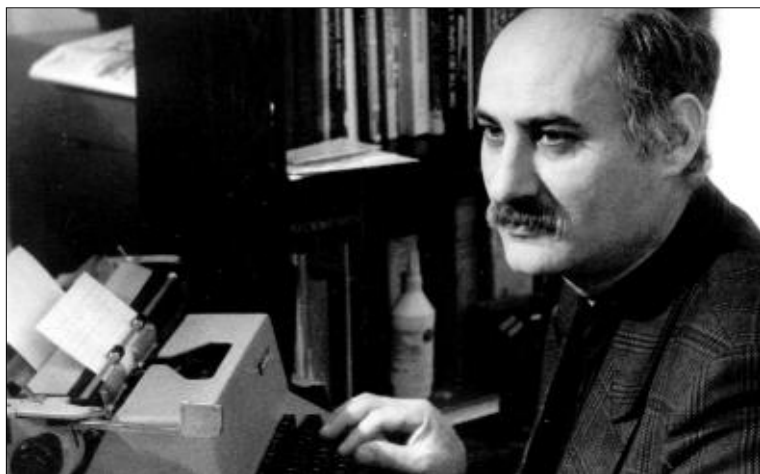
Мене цікавила історія парків півдня України. Там проблема посадити дерево в степу. Воно дуже важко приймається, оскільки сонце палоче, ґрунт своєрідний — тож ціле мистецтво посадити парк чи ліс, і цих парків не так багато на півдні України, починаючи від Асканії-Нової, де міфічно було знайдено воду, або парк в Онуфріївці, який пов’язаний із сербами. Цих парків дуже мало. Зокрема цікава історія парку Веселі Буковеньки на Кіровоградщині. Український поміщик Давидов віддав цьому парку все своє життя, навіть не одружувався, оскільки парк був йому як рідна людина. Він справді побудував цей модерний європейський парк початку ХХ століття, а потім прийшла радянська влада, Давидова “викинули” з парку, і він жебраком помер у Харкові серед вулиці. Ось так.

— А збереглися фото часів, коли він був там?

— Зовсім випадково, коли вже книжка була майже готова, мені подзвонили і сказали: ми з тих місць і знайшли стару-стару фотографію, велика віньєтка і на ній

У ПОШУКУ СКАРБІВ

Тарас Компаніченко — кобзар, бандурист і лірник — став першим лауреатом мистецької премії “Глодоський скарб”. Молодий музикант виконує і реконструює традиційний кобзарсько-лірницький репертуар у супроводі кобзи О. Вересая, старосвітської бандури й колісної ліри. А нову мистецьку премію “Глодоський скарб” заснував лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка 2006 року письменник Григорій ГУСЕЙНОВ. Він використав грошовий еквівалент державної нагороди для благодійної мети, і це перший випадок в історії Національної премії. Урочиста презентація і вручення премії відбулося у Національному музеї літератури.

кілька людей, будь ласка, подивіться, раптом серед них є Давидов. Я взяв фото, подивився, справді, він стоїть у центрі. Дуже вишуканий чоловік, тонкі пальці, значок про закінчення московського університету, він правник, 30 років був мировим суддею.

— А хто в нього був дизайнером ландшафту?

— Це теж дуже цікава історія. Я років десять шукав, визначав, хто той художник. А раніше художниками називали людей, які будували парки. Цей чоловік родом із Херсонщини, зовсім юним потрапив до сирітського будинку в Одесу. За парканом сирітського дому був парк знаменитого одеського градоначальника, який дуже багато зробив для Одеси. І маленький хлопчик постійно розглядав парк, із часом почав допомагати людям, які його доглядали. Його забрали в школу садівників, він був там наймолодшим. Потім його зі старшими садівниками запросили створювати парк Асканія-Нова. Там його й знайшов Давидов, він приїхав сюди і створив колосальний парк.

Коли я завершив цих десять томів і раптом Шевченківська премія! Тоді я збагнув, що можу продовжувати “Господні зерна”, можу давати мистецьку премію і вести відомих людей у херсонський степ...

— ...Окультисти ту землю заново новими персонами, стежками, які вони туди прокладають.

— А який це дарунок для людей, які там живуть! Ось із першим лауреатом Тарасом Компанічен-

бачили разючу прогалину, яка розділяє культуру столичну й периферійну. Хоч я не люблю так означати її, бо найяскравіші особистості й лауреати приходять до нас звідти, але загально, побутова культура дуже відрізняється. Тож як вдається зусиллями ентузіастів щось робити для культури всюди?

— Я думаю, що певні речі, які ми бачимо на майдані, важко узгоджуються з тим, що справді відбувається у культурних колах цих міст. Ми знаємо, що в колишньому Сталіно — в Донецьку на університеті висить меморіальна дошка Василю Стусу, і це була перша меморіальна дошка йому в Україні. Отже, є люди, які тримають і там на собі цю культуру. Є гарний журнал “Кальміус”, який виходить у Донецьку, його роблять прекрасні модернові молоді письменники. Я знаю, що світ не представлений тільки тими, хто на майдані. Це коротка хвилина, вона мине, і ці люди потім, повернувшись у шахтарські занедбані міста, щось привезуть із Києва, якесь відчуття європейськості й поваги до культури. Тому в цьому страшному негативі є зерно позитиву. Вони, може, навіть не усвідомлюватимуть, що сюди їхали одні, а звідси повернуться іншими. І мине час, коли це відбудеться на якомусь генетичному рівні з кожним із них.

— Як гадаєте, з’являться у Вас послідовники з плеяди наступних лауреатів національної премії? Адже добре було б, якби існували премії, які підтримували культурні процеси навзаєм у столиці й в регіонах.

— Гадаю, ми тільки на початку цієї дороги. Статистика свідчить, що нормально, коли премій сотні й грошовий еквівалент повинен бути на два-три щаблі вищий. Адже премія — це не матеріальна допомога бідному або тому, хто повинен відремонтувати квартиру, купити зайве ліжко чи костюм. А мистець не повинен бути бідним. Держава для цього має все зробити. Так що буде багато різних благодійних премій, за кілька років це станеться.

Розмовляла
Валентина ДАВИДЕНКО

● МУЗИКА

«ЕТНО-ЕВОЛЮЦІЯ» НА СТАРТІ

Олександр ЄВТУШЕНКО

“Етно-Еволюція” — новий мандрівний фестиваль традиційних мистецтв, який продовжує ідеї міжнародних етнічних фестивалів “Країна Мрій” і “Шешори”. Концептуально схожа на них “Етно-Еволюція” запропонує гостям багато власних “ноу-хау”. Передусім нове бачення активного розвитку народного мистецтва у поєднанні з актуальним мистецтвом. Імпреза відбудеться у Космачі й нагадуватиме концертний марафон-феєрверк вкупі з численними просвітницькими акціями. Головний “затієник” “Етно-Еволюції” — відомий музикант Валерій Гладунець, який грає в гуртах “Божичі” й “Карпатіяни”, запевняє, що під час імпреди відбудеться органічне злиття трьох шарів музичної культури. Це місцеві автентичні гурти й виконавці, так звані “вторинні” колективи (дослідники народної культури, які самі збирають і відтворюють фольклор), а також цілком сучасні фольк-рокові гурти. Щодо останніх, то це буде надзвичайно строката і цікава компанія музичних особистостей. Кожна з команд абсолютно по-своєму сполучає сучасний саунд і народний мелос. Це — “Вогнесміх”, “Тінь Сонця”, “Оркестр Янки Козир”, “Пропала грамота”, “Самі свої”, “Очеретяний кіт”, “Бурдон”, “Дримба та Дзига”. Саме ці групи будуватимуть потужний драйвовий стрижень “Етно-Еволюції”.

Паралельно з фестивалними подіями гулятимуть гуцульські весілля. Справжні, не інсцензовані, з усіма традиційними обрядами. А головне — у фестивалі задіяні всі майстри декоративно-прикладного мистецтва. Лозоплетіння, бондарство, ковальство, писанкарство, ткацтво, вишивка — все розмаїття народних ремесел стане доступним кожному з гостей. По всьому містечку розташуються майстер-класи. Кожен, хто бажає, зможе виготовити підкову, писанку, щось виплести або вирізати. Визначною подією на “Етно-Еволюції” стане Третій всесвітній з’їзд писанкарів, у якому візьмуть участь представники діаспори з двадцяти країн світу. У межах з’їзду пройде міжнародна конференція “Писанка — символ України”. А ще відроджуватимуть традиції студентських рекреацій. Було таке свято в часи гетьманщини. Свято відпочинку, коли студенти випікали величезний пиріг, ритуальну страву під назвою “кулебьяка”. А також ставили вистави, співали й веселилися під “саму зав’язку”. До речі, не бракуватиме на “Етно-Еволюції” традиційних гуцульських страв і напоїв. Усе товариство, яке збереться у Космачі, розважатимуть два вуличні театри — “Дах” і “Човен”. Нудно не буде нікому. Щодо розселення гостей, Валерій Гладунець запевняє, що з цим проблем немає. Вони мають досвід. Хтось ночуватиме в хатах у людей, а хтось — за бажанням — у наметовому містечку.

● ПРОЕКТ

Н. БОНДАРЕНКО,
мистецтвознавець

Скульптор Ірина Іванівна Сподаренко бачить світ як космічну проекцію, що втілюється у динамічних геометричних конструкціях. Пам’ять для людини — теж своєрідний знак. Як місток між минулим, теперішнім і майбутнім. Сподаренко вибудовує мости пам’яті через вселенські закони взаємодії людини і часу. Пам’ять про голодомор повертає нас до трагічної сторінки книги людства. Загибель мільйонів, що пішли в інші світи, як мученики, не може зникнути в безпам’ятстві. У скульптурній композиції Ірини Сподаренко звучить мелодія світової скорботи — так вибудовані її пластичні конструкції. Ритми, кола, напівсфери загальної площини

ПАМ’ЯТНИК ЖЕРТВАМ ГОЛОДОМОРУ

пам’ятника відтворюють трагедію, яка сталась на Землі, і болісне відлуння її досягло небесних сфер.

Скульптурна композиція — цільна площина, в центрі якої наскрізний отвір кола, символ Землі. По центру кола — у динамічному русі застигла абстрактно вирішена фігура янгола, що тримає у піднятих руках хрест — символ мучеництва і віри, замкнені руки янгола описують коло з невеликим дзвоном по центру.

Але як цільний знак, ця робота несе конкретний смисл — пам’ять подій 1932—1933 років. Трагедія геноциду починає усвідомлюватися дедалі більше, і час окреслює її все чіткіше.

В оточенні природи пам’ятник звучатиме з особливою силою.

Микола ВЛАДЗІМІРСЬКИЙ

СПЕКТАКЛЬ ПРИРЕЧЕНИЙ
НА УСПІХ...

Тепер настали такі часи, що нудьга севастопольцям не загрожувє. Окрім болісного й почати трагікомічного перетворення міста-гарнізону на туристичний центр, вони мають можливість відвідати російський академічний драматичний театр ім. Луначарського, де в репертуарі поряд із комедіями простими й музичними, коміксами та містичними дефіле з'явилась ексцентрична меніпея “За двумя зайцами”. Сценічний оригінал і постановку на запрошення керівників культури й мистецтва міста зробив режисер, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, лауреат премії імені Михайла Старицького, заслужений діяч мистецтв України Віктор Шулаков. Фінансування постановки відбулось у рамках державної субвенції міському бюджету міста Севастополя для розвитку й підтримки української культури, забезпечення функціонування української мови в усіх сферах громадського життя міста. Російськомовні афіші та програми яскраво свідчать про виконавчу дисципліну серед творчих людей та їхніх керівників. Цікаво, чи читали оригінал Михайла Старицького в управлінні культури і туризму СМДА і чи не виникло в них при зіставленні переважно російськомовної вистави з постановкою Кабінету Міністрів України відчуття спотворення її духу і букви з точністю до навпаки?

Прем'єрний показ “ексцентричної меніпеї” у постановці Віктора Шулакова, на який неможливо було купити квитки, відбувся 21 квітня.

У розмові з Віктором Олександровичем виявилось, що меніпея взагалі має 27 ознак.

Щоб читач краще уявив це змішання стилів, перерахую окремі номери, які були в інтродукції до спектаклю хай і на мотив Михайла Старицького: циганський ансамбль, щось французьке, канкан, сценка з “Отелло” Шекспіра, індійські пісні з танцем живота, дуже популяризованим нині в Севастополі, російські романси, була ще кінострічка з класичним адюльтером, конференсьє, мадам Куку та месєє Пікасі. Гіпсовий герб УРСР з серпом і молотом над сценою (як факт невиконання указу президента Леоніда Кучми про ліквідацію советських символів) вдало доповнював таку собі меніпею. Особливо севастопольським глядачам сподобався перегук із сучасністю: “Перестань в носу ковыряться — мозги поцарапаешь” та дисциплінуючий вигук у цій колотнечі: “Панове! Вы же не на майдане!” — і вони нагородили акторів оваціями. Хоча... не той зараз Майдан...

Поміж цих виступів були мікроскопічні краплі з історії Старицького, і вже потім почалася власне п'єса.

Можна, звісно, погодитись із трактуванням автора сучасного прочитання Старицького. Адже театр — це досить жива субстанція і кожний наступний спектакль не

схожий на попередній за визначенням. Хоча, можливо, для корифея українського театру Михайла Старицького як автора таке вільне поводження з його текстом було б неприйнятним. Та й багаторічна робота Старицького в театрі — зразок самовідданого служіння рідній культурі.

Сюжет цієї комедії, як відомо, побудований на конфлікті нечасто поєднаних людських бажаннях — любові й матеріального благополуччя. Задля рафінованого дослідження цієї вічної теми Віктор Шулаков зрівняв у красі двох дівчат на виданні — Проню та Галю. Більше того, вимагав від гримерів, щоб головна героїня, роль якої виконує заслужена артистка АРК Крим Тетяна Бурнакова, була ще красивішою. Також він змінив концепцію автора п'єси Михайла Старицького і прагнув показати Свирида Петровича Голохвастова (заслужений артист України Віталій Таганов) людиною з багатющим внутрішнім світом. На мій погляд, у п'єсі Старицького іронізує і навіть висміює суржик, а у сучасній версії — через зміну оригінального тексту — є навіть симпатія до мовного покруча. Але глядачі тепло сприймали й Ірину Демідкіну в ролі Секлети, яка дбайливо донесла повагу до української мови, бо за цим персонажем стоять і українські традиції, і справжня культура.

Режисер Віктор Шулаков відомий у театральному середовищі своїм оригінальним прочитанням матеріалу, римейками і фантазуванням на сцені. Уже після прем'єри він вніс суттєві зміни, які, на його думку, покращать сприйняття вистави глядачем. Наприклад, Проня Прокопівна відчула і земне щастя, й приниження людської гідності (так і у Старицького). Але фінал у другому показі зроблено оптимістичним, і головні герої опиняються знову на вершині щастя. Ми знаємо, що і фільми голлівудських режисерів у переважній більшості мають happy end. Тепер і у нас так буде.

Глядачі жваво реагували на виставу, часто сміялись і аплодували. Після її закінчення сцена й актори були буквально завалені квітами.

Таким чином, ця вистава сприятиме мирному сприйняттю спорідненої української культури в нашому місті. Інша річ — вчителі, які шанобливо ставляться до української класики, вже негативно відгукуються про можливість додаткового вивчення класичної творчості Михайла Старицького за цією виставою. Навряд чи такі багатоперехові меніпеї сприятимуть осягненню справжньої української класики.

Також, на мій погляд, “мені мані” (mapy moneu) на меніпею, з

СЕВАСТОПОЛЬЦЯМ ПОВЕРНУЛИ
СТАРИЦЬКОГО. ЯК МЕНІПЕЮ

18 квітня 1890 р. в бенефісі М. Старицького на Приморському бульварі йшла його п'єса “Не так сталося, як жадалося”. Після завершення вистави Старицький прочитав два вірші. Севастопольська газета відзначала, що декламатор не має собі рівних, що публіка нагородила його гучними оплесками і піднесла великий вінок із білих квітів.

Українські театральні колективи завжди додавали в мистецьке життя нашого міста багато запалу, дотепності. Їх завжди проводжали з почуттям жалю.

державної скарбниці, а значить, із кишені платників податків, є не такими вже й великими порівняно з тими, які проциндрені на інші цілі, як-то підпільно-анонімний контрафактний друк книг українською мовою на різнографі чи виконання італійських пісень на майдані Нахімова, які чиновники від культури виставили такими, що сприятимуть розвитку української мови в місті. До речі, досі повної відповіді на інформаційний запит Конгресу українців Севастополя щодо звіту про використання 9 мільйонів гривень державної субвенції від Севастопольської міської державної адміністрації не надійшло.

РОЗМОВА
З РЕЖИСЕРОМ
ВІКТОРОМ
ШУЛАКОВИМ

— У “Словнику театру”

Патріса Паві я не знайшов терміна “меніпея”. Його тлумачення є лише в Літературно-енциклопедичному словнику...

— Ще Вахтангов уперше ставив меніпею. “Принцеса Турандот” — це вже класичний приклад. Любимов, наприклад, виводить на сцену п'ять Пушкінів. Карнавалізація ситуації, пристрастей, масок, характерів, подій, фантастика, містика, екзотерія — це лише деякі ознаки меніпеї. Їх усього 27. У цьому випадку за Голохвастовим іде п'ять друзів начебто, — насправді кожен із них — це риса характеру героя. Вони послугуються жартиливою, комедійною, подекуди гротесковою мовою, і водночас висловлюють глибокі й витончені думки. У спектаклі звучать різні фрази різними мовами — французькою, англійською, російською, українською, київським суржилом, а в фіналі є щось об'єднувальне — в цій гонитві за багатствами ми все-таки ходимо всі під Богом, то-

му старослов'янською звучить висновок: “Якщо ти пограз у суєті — ти забув про Бога”.

— Вікторе Олександровичу, Ви стверджуєте, що Голохвастов має багатий внутрішній світ. Але ж насправді душа Галі, яка береже свою цнотливість, значно багатша. Та й у Михайла Старицького написано: “Голохвастий (виступає наперед, з запалом). “Чого витріщились? Ну, банкрут, так і банкрут! А ви думали, як би я був багатий, то пошов би до вашого смітника?! Ха-ха-ха! Свинота необразована! Авжеж, мені ваших денег только и нада било! Так і понімайте!”. Де ж тут багатство?

— Ви читаете Старицького. Але є ще варіант Молодого театру із моїми додатками. Потім донецький театр поставив 10 років тому — теж інші мої інтерпретації і колізії. Цей третій варіант літературно відрізняється від Старицького.

Багатство душі, за моєю версією, у тому, що він знає мови, образно висловлюється. Голохвастов справді підштовхнули “друзі-думки”, щоб справити циркульню, потім це стало катастрофою, але настав такий момент, що він насправді заохався в Проню. І ось бачите — я сьогодні переробив фінал, у мене заславлив кінєць: Галю, жертвуючи собою, зводить їх.

— Хочу зауважити величезну перевагу російської мови у виставі порівняно з оригінальним текстом п'єси...

— Цей варіант пристосований не лише до севастопольського глядача, а й до акторів, які не всі володіють українською орфоєпією. Я знав, що ставлю спектакль у російському театрі. І це, на мій погляд, золота середина. Поряд із суржилом і російською у виставі звучить чимало чистої української мови, наприклад, у сценах із Секлетою Лимарихою.

У мене є впевненість, що цей спектакль у Севастополі приречений на успіх.

ДУМКА ЕКСПЕРТА

Неллі КОРНІЄНКО, доктор мистецтвознавства, кавалер Ордена Княгині Ольги, директор Центру Леся Курбаса:

— Для Севастополя взагалі дуже корисно знайомитися з українською класикою. Сьогодні тема Голохвастова еволюціонує до іншої теми. Красиву актрису в цьому випадку відібрано для того, щоб “відняти” тему товарних стосунків. Найцікавіше зараз говорити про почуття, про самотність людини. Вона каже: “Я любила вас”. І ми віримо, що це правда. Але і Голохвастов у цій виставі каже: “І я теж”. Але ж у виставі замало мотиваційної підготовки, щоб ми повірили в це. Хай це і жанр комедії, але актуальнішою є Проня як людина самотня. На мій погляд, стосунки нині складніші й між людьми, і між річчю і людиною. Ми знаємо, що красиві й багаті теж плачуть. Мені хотілось б, щоб ми говорили про те, як змінилася мораль, про самотність людини не у зв'язку з відсутністю вроди. Говорили про тугу за “небом в алмазах”, про щем існування, про дефіцит людського свята. І карнавальна вистава з плинном життя, в якому відбуваються різні сюжетні, мусила б мати більшу мотивацію.

Віктор Шулаков цікавий тим, що він дуже фантазійна людина, але відчувається слабка структурованість і нечіткість прочитання. Я люблю його творчість і дуже поважаю, знаю про багатьох виставах, але це правда. Карнавал життя важливий як естетика, але цей метод вимагає ще вимогливішого добору.

Щодо гри акторів — дуже сподобався Голохвастий, його пластичність, яка стає і внутрішньою. Настільки естетично точне вирішення — оцей лет по всіх поверхах життя. Я не знала, що він із цирком пов'язаний і був повітряним гімнастом, але як добре використано ці вміння — оці кульбіти згори і падіння головою вниз — це ж гарний образ радикальної зміни і свідомості з наступною зміною сюжету. Порівняно з першою виставою естетично кращою є Проня. Добре, що режисер індивідуалізував акторів масовки. В цьому відчувається тепло і щирість сприйняття того, що вони стоять нашіпінках через відчуття душевної провінційності. А вихід із цієї провінційності й туги — у самовдосконаленні, будіванні себе. Треба цього бажати і розуміти. Можна мандрувати духом — і при цьому не обов'язково кудись виїжджати. Самоцінність не зміниться від переміщення у просторі. І маргінал — це ж не географічне поняття.

Одним із таких способів удосконалення є усвідомлення того, що все-таки краще знати дві мови, ніж одну, дві філософії, дві культури, ніж одну. Я вже не кажу про те, якими давніми є наша мова й культура порівняно з північно-слов'янською культурою. А театр одночасно і діагностує суспільство, показуючи дефіцит ніжності, романтики почуттів, дефіцит справжньої любові — зокрема, на рівні цієї вистави.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Оповідання
письменника-
фронтовика
Василя
Сичевського
“Свіча”

Борис СПИСАРЕНКО

Продовження.
Початок у ч. 17 за 2007 р.

ВІД “ВЕСІ” ДО “ГРАДА”

Хочемо чи ні, але копіюємо природу: місто здатне вирости лише на гілці села, цієї “весі” з її *городищем* і аграрними околицями, а потім — “відбрункуватися” і жити окремою “комуналкою”, не пориваючи, проте, зв'язків із материнською сільською “пуповиною”... Оце і є концепція *мегаполісу*. Першопочатком його, як правило, є: укріплений “град”, “город”, або “городище”, укріплений “дитинець”, “*кремль*”, відокремлений від загалу, змушеного носити дещо плебейську, “кметівську”, тобто “селянську” кличку — “весь”, що означає — загал. Людність у державі розділилася в часи феодалізму — на міську еліту, до якої горнуть й майстри, та годувальників, селян, хліборобів-кметів. *Городи і весі* — то ж і є етнічна мапа держави. А про *давнє* походження села, селища говорить насамперед одна ознака: наявність у ньому саме *городища*.

Не з доброго дива творили предки — древліани, поляни, кіммерійці, сіверяни (деякі дослідники вважають, що різниця між двома останніми лише в прочитанні *civer* — кімер) творили оту серцевину, неприступний прихисток за частоколом і валом-шолом'янем із ровом, часто заповненим водою, щоб зберегти своє генетичне “Я” від непроханих гостей... “Городом” ще й досі величають місто, яке зберігало свою неприступність. Скажімо, на Черкащині почуєте: “Іздили в Город”, тобто до Золотоноші. Про Черкаси цього не скажуть.

У стільному граді знати відділялася від “весі” мурами й ровами Дитинця, Міста Ярослава, Княжого двору, Бабиного Торжка. Тут концентрувалося керівне, державотворче, економічне, духовне, мистецьке ядро — саме на Святій Горі. Поглянувши на реконструйовану мапу Києва Х—XIII ст. (П. Толочко. Історична топографія стародавнього Києва. К.: Наукова думка, 1972), пересвідчуємося, якою поєвропейськи урбанізованою була вже тоді “матір городам руським”. І цілком природно, що обнесеним оборонними спорудами княжим *городам* Володимира, Святосла-

МУДРІСТЬ БУДІВНИЧОГО

Фото Олександра Литвиненка

ва, Ярослава, Ізяслава ставало нестерпно тісно на “п'ятачку” Святої, чи то пак Княжої Гори, і саме тому виникають осередки-супутники — Берестове, Красний двір, Дорогожичі, Предславине, Печерський, Кловський, Видубицький монастирі, Шелвове тощо (І. Мовчан. Давньокіївська околиця. К.: Наукова думка, 1993).

На противагу *центру* майстрова околиця Подолу оперізується не одним, а двома валами — Верхнім і Нижнім. Бо саме Поділ був захисним бар'єром на шляху прийшлих із Лівобережжя. Річки Глибочиця, Киянка, Почайна, Сетомль сприяли обороні міста.

А де ж зараз, запитаємо себе, ці водні артерії? Відповідь — підземні русла існують, але ми змусили їх замість користі місту чинити велику шкоду: не дарма ж киян

офіційно повідомлено, що тунелі метро від станції Тараса Шевченка й до Оболоні просіли на кільканадцять сантиметрів. Це нагадали про себе Почайна та її притоки! Слід негайно подбати про підземні потоки, перекриті “бар'єром”, тунелем метрополітену.

Щоб уникнути загрози “рукоутворного обвалу”, маємо негайно спорудити дренажні системи, які збиратимуть ґрунтові води й води Почайни та інших річок у підземні басейни, а звідти їх слід перекачувати через метротунель у Дніпро.

Про необхідність вбирати в себе підземні русла, відділені від материнського лона, а скорше ці притоки є “материнським витоком”, — “волають” із бетонних тунелів славетні артерії давньої столиці. Це річки, притоки Дніпра — Почайна, Клов, Либідь, Совка, Глибочиця, Ки-

янка, Сетомль, Юрковиця, Скомо-рох, Хрещатик, що згадуються як “підмога” місту в оборонних потугах (О. Силин. Фортеці Києва VI—XIX століть. К.: МП “Леся”, 2003), а на південному заході — Нивка (Борщагівка, або раніше — Жулань), Сирець, а на сході — безліч річок і потоків київського Лівобережжя.

Адже зупиняючи природний плин водної стихії, ми руйнуємо життєдайне, та й “інформаційне поле” води, нагромаджуємо негативний енергоресурс, підтоплюємо мікрорайони й цілі регіони, прирікаючи їхніх мешканців на недуги й дискомфорт. Повчимося у західних сусідів: вони (скажімо, німці) влаштовують басейни в мікрорайонах і так зменшують пасажиропотоки до місць відпочинку й розваг. Вигода для міста очевидна: дитвора перед очима, рибалки і

веслувальники — “при ділі”, та й господином засмагнути можна, як кажуть, не відходячи від порогу...

Місто майбутнього уявляється нам райським куточком із басейнами, зеленими насадженнями не лише вздовж вулиць і відроджених річок, а й на терасах будівель. Європейський імідж кварталів доповнять обсаджені вічнозеленим ялівцем, туєю, ялинами спортивні майданчики й дитячі куточки розваг і відпочинку. Безперечно, це захистить легені городян від викидів автотранспортних двигунів, поки їх, ці традиційні двигуни внутрішнього згорання, замінять водневі чи бодай електричні.

А Європа, до якої прямуємо, вже пересідає в містах на ровери (велосипеди) і тим допомагає собі подовжити дієвий вік...

Далі буде.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.Шеф-редактор
Павло МОВЧАНГоловний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУКПерший заступник
головного редактора
Олександр ШОКАЛО
279-49-47
Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)
Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУКВідділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57
Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57
Спеціальний кореспондент відділу
культури
Олександр ЄВТУШЕНКО
279-39-55
Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПІНА
270-55-57
Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69
Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69Черговий редактор
Валентина ДАВИДЕНКО
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.com.ua
Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301218
Загальний наклад — 41000
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій поси-
лання на “Слово Просвіти” обов'язкове.Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,38 грн.
на 3 місяці — 9,89 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

4 820095 780016

“Україна — це не тільки місце
для здобування прибутків, не лише
місце проживання, це — ми, народ”.

ЗАЯВА

Національна асоціація українців, Конгрес української інтелігенції, Всеукраїнське товариство “Просвіта”, Товариство “Україна-Світ”, громадські культурно-освітні організації та творчі спілки висловлюють стурбованість із приводу затяжної політичної кризи, спричиненої протистоянням політичних еліт, боротьбою владних олігархічних кланів за свої економічні інтереси. Вперше в Україні часів незалежності Верховна Рада, що була сформована не за ідеологічними програмами, а внаслідок скуповування олігархами прохідних місць у списках, не має самостійного сегменту національно-демократичних сил, що й стало однією з причин її неконструктивних дій і рішень.

Коаліційна більшість і створений нею уряд неодноразово безвідповідально порушували домовленості, задекларовані в Універсалі єдності, намагаючись змінити зовнішньополітичний курс держави, розігруючи мовну карту, погрожуючи ліквідацією “інституту Президента”. На тлі подальшого зубожіння населення чинна влада запровадила кількарізове зростання тарифів на комунальні платежі, допустила протиправне “розбазарювання” комунальної міської власності та ви-

ПРОЙДІМО ОЧИЩЕННЯ ВИБОРАМИ

Фото О. Литвиненка

користання владних привілеїв для самозбагачення коштом всього народу. Коаліційні фракції Верховної Ради замість реалізації передвиборчих обіцянок “покращення життя народу вже сьогодні”, вдалися до неконституційних способів фактичної узурпації влади шляхом порушення конституційних норм, щодо формування коаліції та спотво-

рення таким чином справжніх результатів народного волевиявлення, перебирання на себе та уряд повноважень Президента, гарантованих йому Конституцією.

Усе це призвело до ігнорування конституційного принципу народного суверенітету, створювало пряму загрозу конституційному ладу і безпеці держави. Тому укази Пре-

зидента про дострокові парламентські вибори є адекватною спробою захистити Конституцію і територіальну цілісність держави, гарантувати безпеку і добробут її громадян. Ми підтримуємо рішення Президента і вважаємо, що тільки сам народ шляхом волевиявлення на виборах дасть відповідь на політичні виклики часу.

...мо всі державницькі і, чинний уряд, опозиційну більшість Верховної Ради поверне моральність у політику, відповідальність депутатів та урядовців перед народом, припинить розкрадання національних багатств і ресурсів, забезпечить духовне відродження нації.

Г. А. Скрипник, І. Ф. Драч,
Я. С. Яцків, І. М. Дзюба,
П. М. Мовчан, Б. І. Олійник,
І. Р. Юхновський,
М. Г. Жулинський, В. Б. Євтух,
Т. Петриненко, С. В. Тримбач,
Г. К. Клочек, В. В. Німчук,
Р. Я. Пилипчук, В. Г. Кушнір,
В. П. Капелюшний, Б. М. Ажнюк,
В. Д. Баран, А. П. Загнітко,
Л. Т. Масенко, Г. К. Кожоляноко,
Я. Д. Ісаєвич, О. Д. Пономарів,
О. О. Роготченко,
М. П. Корпанюк, К. В. Стеценко,
М. М. Сулима, В. Г. Дончик,
В. К. Борисенко,
О. М. Демська-Кульчицька,
В. М. Скляр

ІВАН ДЗЮБА: «СЬОГОДНІ ОСНОВНИМ ГАЛЬМОМ НА ШЛЯХУ ДЕМОКРАТИЧНОГО І НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ Є ВЕРХОВНА РАДА»

Закінчення.
Початок на с. 1

Гаразд, не хочуть знати — не треба. Але принаймні якусь формальну повагу зберігайте і не заважайте тим, хто хоче знати! Заважають же! Прикладів того, як, скажімо, в Криму піднімають натовп, піднімають маргіналів проти українських шкіл, проти українських гімназій, є багато. Скільки таких прикладів на Донеччині! Тобто вони не тільки самі не хочуть знати, вони хочуть не дозволяти іншим знати українську мову, українську культуру. Скільки тут усіляких фальсифікацій!

— **Іване Михайловичу, за попередніх міністрів культури такого виразного антиукраїнського процесу не спостерігалось. За останні роки він різко “пожвавився”. Що може зробити Міністерство культури, міністр, аби припинити це неподобство? Як примусити державних службовців, вищих державних посадовців, аби вони ідентифікували себе з українською державою, з українством?**

— Повинен сказати, що саме собою Міністерство культури нічого зробити не може. Бо воно було і є у становищі пасинка, воно існує, але нормального фінансування, нормальних повноважень не має. Міністерство культури повинно в такій державі, як наша, бути одним із головних міністерств з дуже великими повноваженнями, з достатнім забезпеченням, тоді воно зможе впливати на хід справ. А саме по собі воно нічого зробити не зможе. Хоча, звичайно, Міністерство дещо робило, дещо робить і, очевидно, робитиме, але це буде не зовсім адекватна діяльність. Для адекватної діяльності треба змінити його статус, зміцнити всі його позиції й повноваження, навіть фінансові. Тут Верховна Рада мала б зробити рішучі кроки в цьому напрямі, але Ви знаєте, яка наша Верховна Рада. Власне, вона сьогодні є

основним гальмом, це моя особиста думка, на шляху демократичного і національно-культурного розвитку України.

— **Якщо спостерігати за культурними процесами в державах Прибалтики, можна дійти висновку, що культура відіграла консолідуючу роль у справі самоідентифікації громадян прибалтійських держав. Тобто культура — надзвичайно могутня зброя. Кремль дуже добре це розуміє й продовжує опановувати наш інформаційний простір.**

— Так. Те, що Ви зараз говорите, є продовженням попереднього питання. Найважливіше — треба, щоб наші люди, громадськість порушували ці питання. Тому що на Верховну Раду надій немає, на уряд відносні надії. Там різні люди, одні розуміють, що з нагальністю цих проблем треба рахуватися, інші взагалі не хочуть ні з чим рахуватися, отож потрібен тиск громадськості. Якби у нас був потужний рух знизу за українську мову, за українську культуру, як і за все інше в політичних і в економічних питаннях, то їм довелося б рахуватися. На жаль, великого тиску немає. Ось, скажімо, продовження полеміки з приводу того, що якийсь там суд скасував рішення попереднього Кабінету Міністрів про дублювання або транслювання іноземних фільмів українською мовою. Ну, по-перше, мені особисто не зрозуміло, чому в нас суди: чи то міські, чи то районні, — розв’язують питання, які мають конституційний характер, положення яких мають значення для державної політики. Не знаю, може, є такі юридичні підстави. Але ось цитата з газети: “Це хто там виступає за “двуязычие”?” Нас з вами, які хотіли б, щоб українська мова хоч якийсь сектор вживання мала, зображають як “бандерівців з обрізом”. За такі речі взагалі судити треба, але за це, звичайно, ще жодну людину в нас не засудили: за хамство чи злочини проти української мови. Так само, як за великі економічні

Іван Дзюба

злочини. Але я повертаюся до того, що потрібен якийсь рух знизу. І тут ми, українці, самі багато в чому винні. Ось прості речі, спостерігаю їх щоразу біля газетного кіоску. Скажімо, є газети, які виходять і українською, і російською мовами. Однак часто інтелігентний українець бере російський варіант. Колись Драгоманов сказав: “Кожен гріш, витрачений не на українську книжку, кожне слово, сказане не по-українськи — це цвях у могилу української мови”. Можливо, це надто категорично, але справді треба ж думати: коли ти українець і український патріот, але не купуєш української книжки чи газети, то хто ж, крім тебе, купуватиме?

Здавалось, дрібниця, але це факт, і їх мільйони. Тобто ми, українці, на кожному кроці поступаємося собою, втрачаємо своє обличчя. Якби ми були українцями кожен у своєму житті, причому подавали приклад культури, інтелігентної поведінки, чесності всім, то це мало б величезне значення. Але ми цього, на жаль, не робимо.

Розмову вів
Олег РОМАНЧУК,
шеф-редактор журналу
“Універсум”

КОМЕНТАР ДО УКАЗУ ПРЕЗИДЕНТА

ЛІКУВАТИ ЗРАДУ ТРЕБА КАРДИНАЛЬНО

Павло МОВЧАН

Чому треба переобирати цей парламент? Тому що будь-яке захворювання треба вчасно не тільки діагностувати, а й лікувати. Часом — оперативно. Будь-яке національне, суспільне захворювання, — а воно у нас — вже в затяжному процесі, не підлягає якимсь локальним операціям, таким, як зміна одного керівника на іншого. Тут потрібен такий серйозний підхід, який запропонував Президент. Дієвий єдиний інструментарій: це виборча можливість довірити тим чи іншим силам. Отож Верховна Рада має бути переобрана. І я сподіваюся, що цей термітнік, який почав роз’їдати Україну, припинить своє існування. Домінуюча партія, яка не мала власної ідеології, запозичила її в іншій партії. Маю на увазі Регіони. Запозичивши лозунги комуністів, прилаштувавши їх до власних потреб, вони опрацювали одну модель: виворочення неоконуністичного порядку в Україні, але з олігархічним укладом і економічним, політичним, моральним виснаженням усього суспільства, всієї нації.

Рішення про розпуск ВР вимагало від Президента політичної волі. Тільки так те, що було системою загроз, може бути ліквідоване. Хоч це буде непросто.

Москва впливатиме, як вона впливала завжди, використовуючи фактор зрадництва. Цей фактор діяв у всі часи. Починаючи від того Носа, який здав Батурин. І далі — була ціла низка здач, аж донині. Коли Мороз пішов служити чужим...

Треба донести людям усю цю правду про систему загроз, яка існувала, про ті реальні сили, ті полчища полководців, які прийшли в Україну з-за Донецького кряжу. Вони загрожують не тільки Україні, вони можуть загрожувати і Європі. Тому це проблема не суто локальна, українська чи київська. Це серйозніша. Путін її розв’язав простіше. Переїнявши національно-патріотичну ідеологію, забравши у комуністів разом із соціальною проблематикою. Ющенко не міг поєднати виборчі програми всіх політичних сил у єдину програму, бо у нас велике розділення. Так історично склалося, що у нас нема тієї політичної сили після Помаранчевого Майдану (і вона не була доформована), яка б консолідувала націю. Національні сили були розпорошені, не об’єдналися вони й сьогодні.

Сподіваюся на краще. Є надія на те, що політики нарешті усвідомлять: Україна — це не тільки місце для здобування прибутків, не лише місце проживання, це — ми, народ.

ОПТИМАЛЬНИЙ ПЛАН ВИХОДУ З КРИЗИ

Юрій КОСТЕНКО

“**Нова версія президентського указу про перенесення терміну виборів є найоптимальнішим засобом виходу з важкої політичної кризи, що дозволяє уникнути погіршення стану економіки та посилення політичного протистояння, — вважає лідер Української народної партії Юрій Костенко. — Конфліктуючі сторони повинен розсудити народ — єдине джерело влади в Україні**”.

На думку Костенка, “ні суди, ні вулиця, розбурхані політичними емоціями, не в змозі поставити останню крапку в конфлікті. ...У протистоянні втягнуті Секретаріат Президента та Уряд, роз’їдені корупцією Конституційний Суд та ЦВК. Тільки пройшовши через “народне чистилище” виборами, політичні сили зможуть знайти політичний компроміс і побудувати нові стосунки”, — вважає Ю. Костенко. Він не вірить у реалізацію “силового сценарію”, вважаючи, що сторони прийдуть до політичного компромісу. Лідер УНП вважає, що план перемир’я може складатися з трьох пунктів:

1. Про спільну участь усіх політичних сил у дострокових виборах.

2. Надання Президентом правових підстав для тимчасової роботи парламенту з метою узгодження змін до Закону про вибори.

3. Зафіксованих політичних домовленостей сторін погодитися з формуванням коаліції та уряду тією силою, яка переможе на виборах.

За словами Ю. Костенка, від компромісного вирішення конфлікту виграють і “біло-сині”, і помаранчеві виборці, які домагаються нової якості влади.

Ю. Костенко висловив задоволення тим фактом, що 1996 року, при затвердженні Конституції, “було поставлено стільки замків для дурнів”, на випадок спроб її зміни. “Ми запобігали ревізії Конституції, щоб не дати змоги перетворити її на “дворову дівку”. За його словами, жодна спроба ревізії Конституції не вела до покращення ситуації в державі. Ю. Костенко обвинуватив у нинішній конституційній кризі спікера Мороза, який 1996 року перешкодив затвердженню 10 стрижневих конституційних законів, — приміром, закону про Кабінет Міністрів, — які мали остаточно завершити процес формування влади в Україні. “Сьогодні ні в кого не було б спокус змінювати Основний Закон”, — констатував лідер УНП.

“Не та мати, що народила, а та, що виховала й вигодувала”.

НЕ ЧЕКАЙТЕ НА ЛЕЛЕКУ

Кожна дитина має право бути сином чи дочкою, а отже, зростати в родині. Для реалізації цього права громадськість мусить використовувати всі можливі засоби: реабілітацію біологічної сім'ї або створення альтернативної. В Україні такою альтернативою для сиріт, бездоглядних і покинутих дітей законодавчо постає усиновлення, опіка, дитячий будинок сімейного типу та прийомна сім'я. Про розвиток останньої родинної форми виховання ми говорили з координатором відділу “Нова сім'я” Київського благодійного фонду “Ліга прийомних сімей” і прийомною мамою Мариною МИХАЙЛОВОЮ.

— В Україні прийомною сім'єю вважають ту, яка взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей, позбавлених батьківського піклування. На відміну від усиновлення, при якому дитина стає членом сім'ї на правах рідної, прийомні діти зберігають соціальний статус і пільги, а батьки — супровід соціального працівника та щомісячну допомогу на утримання дитини. Але прийомні батьки не отримують зарплати педагога, як один із батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу, бо виховання дітей — не їхня робота.

За кордоном інакше. В Італії прийомні сім'ї — це родини, які тимчасово доглядають дитину, доки фахівці працюють із біологічними батьками. У нас же прийомна сім'я замінює дитині рідну. Але пріоритетне спрямування — усиновлення, тому всіх дітей із прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу (адаптованих, вимитих, вилікуваних) мають ставити у банк даних на усиновлення. Це велика проблема. Виходить, нас використовують. Черги на усиновлення немає (можливо, черга на блакитно-оку, біляву, з косичкою), і людям, які звертаються з бажанням усиновити дитину, можуть показати документи різних дітей.

— **Траплялися випадки бажання всиновити прийомну дитину?**

— Так. Минулого року в дитячому будинку сімейного типу. Батьки знайшли в ящику в підворотні дівчинку близько 2 років, працювали над її адаптацією, а згодом прийшли усиновлювачі: їм сподобалася дитина.

— **А далі що було?**

— З усиновленням не все так просто. Спочатку збирають документи, подають до суду, який ухвалює рішення. Треба зазначити, пріоритетне право в такому випадку залишається за прийомними батьками. Тобто, якщо дитину захочуть усиновити сторонні люди, прийомні батьки зі свого боку також можуть заявити на усиновлення. Ця дівчинка залишилася з батьками-вихователями. Однак “Ліга прийомних сімей” хоче любіювати зміну, щоб дітей із прийомних сімей не вносили до банку даних на усиновлення хоча б протягом 5 років. А потім дослуховуватися до бажання самої дитини.

— **Але не завжди прийомна сім'я хоче усиновити дитину.**

— Ні, звичайно. І я розумію, що пріоритетне право залишається за людьми, які хочуть усиновити дитину. Але не слід забувати і про психологічні аспекти: дитина звикає до родини, вже має певне виховання, вчиться називати прийомних батьків татом і мамою... Чомусь усі вважають, що по досяг-

ненні 18 років прийомні сім'ї викидають дітей на вулицю. На практиці часто статус цих дітей дорівнює статусу рідної дитини. Навіть у дитячих будинках сімейного типу із 8—10 вихованцями діти, закінчивши навчання, мешкають у сім'ях і надалі.

— **Напевно, усиновлення прийомних дітей — не єдина спірна законодавча норма?**

— В Україні законодавчо встановлені вимоги до кандидатів у прийомні сім'ї, серед них і метраж помешкання. Часто виходить абсурдна ситуація, коли для створення прийомної сім'ї не вистачає кількох сантиметрів. І люди, які мешкають у двокімнатній квартирі й мають рідну дитину, не можуть взяти прийомну. А ті, які мешкають у палацах, дітей не беруть. Це з власної практики, до нас такі люди не зверталися, та, мабуть, до соціальних служб також.

— **Раніше в Україні прийомними батьками могли стати лише подружні пари, тепер і самотні люди. Чи не руйнуватиме це нововведення уявлення дитини про модель сім'ї?**

— Справді, сім'я мусить бути повною. Але, скажіть, що краще: дитячий будинок, інтернат чи виховання у самотньої жінки? Гадаю, відповідь очевидна. Я, наприклад, виховую дочку з 13 років одна. Вона повна сирота і добре пам'ятає власного батька. Інша річ, звісно, коли маємо справу з хлопчиком, де батьківське виховання вкрай важливе.

— **Пані Марино, прийомним батькам часто закидають корисливу мету створення сім'ї. Як Ви реагуєте?**

— Цікаво було б провести соціологічне опитування: хто так вважає. Коли прийомним батькам дорікають, що вони беруть дітей заради грошей, я відповідаю — ви хочете грошей? — беріть дитину. Чому ж ніхто не бере?

— **Поговоримо про соціальний супровід. Як складаються стосунки з соціальним працівником?**

— Соціальні працівники не штатні й працюють за договором, одержують невелику зарплатню. Тому маємо плінність кадрів. Переважно це молоді люди без досвіду роботи, які за два-три місяці своєї роботи можуть наламати стільки дров, що не хочеться згадувати.

Про стосунки. Не завжди складаються. І не обов'язково, що прийомна сім'я погана чи поганий соціальний працівник. Наші взаємини законодавчо не прописані. Крім слова “супровід” — жодних пояснень. Щоправда, існує постанова для внутрішнього користування, тільки прийомним сім'ям її не показують. І найголовніше, відсутній зворотний зв'язок. Ніхто не питає у прийомних сімей їхнє бачення співпраці. Безперечно, логіка тут є, бо коли ми приходимо до лікаря, він не питає, як нас лікувати. Але маємо іншу ситуацію. Я знаю свою дитину і можу підказати соціальному працівникові, як говорити з нею. Прийомні мами, хочуть того чи ні, стають психологами. Вони знають, що одні діти стають на стільчик, грають на скрипці й читають віршики, а інші ховаються під стіл, бо їм так набридли і притулки, і люди, вони бояться, що їх заберуть. Тому хотілося, аби до наших порад і досвіду прислухалися.

— **А як здійснюють контроль?**

— Перевірку здійснюють не тільки соціальні працівники. Все передано в служби у справах неповнолітніх. Справедливо, бо все обертається навколо захисту дітей. Але служба у справах непов-

нолітніх часто ставить прийомні сім'ї поряд із кризовими. А ми не кризові сім'ї, ми — нормальні благополучні сім'ї, і підпорядковуємося їм лише тому, що працюємо з дітьми.

— **Трапляється, люди створюють прийомну сім'ю або дитячий будинок сімейного типу, але не складається. Дитина отримує додаткову психологічну травму.**

— Цей шлях не такий легкий. Етап “вони взяли дитину” триває від одного місяця до кількох років. Затримує оформлення документів і байдужість можновладців. Крім того, законодавчо прописано, що батьки-вихователі мають попередньо пройти спеціальну підготовку. Відповідну державну програму затвердили минулого року. Але як тренер, підготовлений Християнським дитячим фондом, хотіла б зазначити, що програма, за якою працюють усі розвинуті країни (США, Канада і країни Європи) більш структурована і випирана. Мені доводилося спостерігати, як після проходження цієї програми люди змінювали думку: бажаючи взяти дитину під опіку, всиновлювали її, прагнучи взяти прийомну дитину, вирішували створити дитячий будинок сімейного типу, або ж навпаки: плануючи взяти десяток, розуміли — це не для них.

— **Прийомні сім'ї мають право і на спеціальні курси підвищення кваліфікації.**

— Так, і з цією метою наш фонд ініціює проведення так названої “Літньої школи”, де поряд із підвищенням батьківського потенціалу ми відпочиваємо разом із нашими дітьми. І наші діти вочевидь бачать, що немає різниці між ними, і їх однаково люблять. Ми навчаємося співіснувати разом. І прийомні батьки, і діти спілкуються та підтримують один одного. Минулого року такої школи, на жаль, не було, і невідомо, чи буде цього року.

Прикро, що взагалі не ведеться підготовка для всиновлювачів та опікунів. Бо від проблем небіологічної дитини нікуди не дінешся, навіть коли брехатимеш їй.

— **Що Ви маєте на увазі під брехню?**

— Таємницю усиновлення, коли всиновлюють дитину і не розповідають їй про це, змушуючи жити в брехні.

— **Тобто батьки мусять говорити дитині, що вона нерідна?**

— Це спірне питання у колах керівництва й людей, які й досі стоять на позиції таємниці усиновлення. А Конвенцією ООН вона скасована давно. Кожна дитина має право знати своє коріння. І не важливо, чому мати кинула її, все одно дитина пов'язана з нею. І сказати дитині, що твоя мама була нещасною та хворою духовно і не змогла виховувати тебе, — це справді мужність. До того ж завжди зустрінеш добру тьотю-сусідку, яка поінформує дитину, що тато й мама — нерідні, й тоді важко передбачити розвиток подій.

— **Пані Марино, що Ви можете поради людям, які прагнуть створити прийомну сім'ю: слово людини, яка пройшла цей шлях і йде ним далі.**

— Якщо ви хочете взяти дитину, то пройдете цим шляхом до кінця, яким би складним він не здався. Не замикайтеся в собі, якщо вам відмовили в певній інстанції, упевніться в законності рішення. Звертайтеся по допомогу до “Ліги прийомних сімей”. Бо дітей, які чекають на батьків, не меншає.

Спілкувалася
Ольга СКРИПКА

Фото Олександра Василенка

Надія Чупрова з Катрусєю

ПРАВО НА ДИТИНСТВО

Надія ОНИЩЕНКО,
м. Ніжин

Оленка прокинулася до світанку. У спальні притулку для неповнолітніх було тепло. “Ви так рано затопили?” — запитала у вахтера. Той твердо відповів і відправив дитину досипати. Через якийсь час дівчинка пішла на кухню. “Давайте я хоч картоплі начищу”, — запропонувала кухарям. — У вас же тут багато дітей”. Ті у відповідь гірко усміхнулися. Вони знали, що шестилітня Оленка — найстарша в багатодітній сільській родині. Вона прокидалася першою, топила грубку, готувала їжу... Вона, а не батьки-п'яниці, піклувалася про менших братів і сестричок.

В обласному притулку для неповнолітніх, який 2004 року відкрили у Ніжині, всі діти обділені долею. Більшість постраждали від рідних батьків. Завідувачка Марієтта Ігорівна Демиценко розповідає про зґвалтованих, з ножовою раною під серцем, битих і голодних.

При першому огляді лікар помітила у шестилітньої Іночки шрам на лобі й місцину на голові, де волосся вже ніколи не ростиме. Дівчинка відверто розповіла міліціонеру, як її били п'яні батьки, як вона ховалася від них у собачій буді, як ходила в сусіднє село до родичів, аби чимось нагодували...

Правоохоронні органи порушили кримінальну справу щодо батьків за фактом нанесення тілесних ушкоджень і самі ж її скасували за строком давності. Відповідно до закону, не можна покарати за такий злочин батьків, якщо він здійснений більш ніж два роки тому.

“Чому так відбувається? — обурюється молода медсестричка в притулку, яка приймає цих педагогічно й гігієнічно занедбаних хворих дітей. — Чому держава бере цих нещасних на утримання, а батьки не несуть за це жодної відповідальності? Дуже часто маму позбавляють батьківських прав щодо кількох дітей, а вона знову вагітна”.

“Усі ці батьки — морально деградовані люди, — каже суддя Валентина Тригорова. — Якось ми позбавили батьківських прав матір трьох дітей. Свідки говорили, що бачили її цього дня, вона нахвалалася прийти в суд і “розібратися”, але не прийшла. На жаль, дуже рідко позивачі вимагають

стягнення аліментів із горе-батьків на утримання дітей у державних закладах, хоча така юридична норма закріплена законодавчо. Можна навіть порушити кримінальну справу, якщо рішення суду про стягнення аліментів не виконується”.

У службі в справах неповнолітніх виконкому Ніжинської міської ради мені показали позовні заяви і судові рішення про стягнення аліментів, але виконавча служба не добивається їхнього виконання. І не покарані батьки продовжують народжувати нових державних дітей.

Разом із начальником служби Людмилою Левчук таку маму ми розбудили близько десятої години ранку. На поріг вискочив зовсім голий дворічний хлопчик. Трирічна дівчинка була одягнена дуже тепло. Колись гарний дім із дорогими меблями вражав брудом, купами розбитої цегли, порожніми пляшками з-під горілки. На запитання, чим снідатимуть діти, молода жінка розповідала про макарони й картоплю. Але ми їх не побачили, як не бачили й діти. Я вголос пошкодувала, що не купила дорогого якогось печива для дітей. “Та ця здорова нероба щомісячно отримує 1400 гривень соціальних допомог, — обурено пояснили мені. — Ми вже забирали від неї дітей, але ж вона слізно просила їх повернути. Тепер готуватимемо документи про позбавлення батьківських прав”.

Начальник служби у справах неповнолітніх Ніжинської райдержадміністрації Антоніна Шкурко говорить, що найважче в її роботі — не сміття, через яке можна переступити. Найболючіше — забирати від мамі маленьких дітей, для яких вона найрідніша. А привчати їх до іншого нормального життя треба, очевидно, з самого малечку. Доки вони не перетворилися на мауглі й не звикли до п'яного способу існування своїх батьків, як до норми.

Та не забуваймо й про те, що діти-сироти і позбавлені батьківського піклування сподіваються жити в родині. Це болить сільській вчительці Надії Чупровій. Ще юною дівчиною їй довелось в пологовому будинку брати на руки покинутих малюків. Тепер уже мати дорослої доньки довго придивлялася до одинадцятирічної дівчинки-сироти Катрусі, яка непотрібна родичам. Жінка взяла її під свою опіку.

Валентина КОРПУСОВА,
кандидат історичних наук,
археолог,
м. Київ

Той факт, що мова є матеріальною оболонкою мислення й основним знаряддям спілкування людей, що існує особлива природа мовних контактів, яка трансплантована й вживлена у людську свідомість, навіть глибше — у підсвідомість, якою люди на вже не керує, що мова зумовлює сприйняття чужого як свого — все це не є абстрактними розумуваннями вчених. Я на власному досвіді переконалася в цьому. Незвичайний, дуже показовий і коректний експеримент поставила зі мною доля чи то умови буття у роки раннього дитинства.

Можливо, то був експеримент життя щодо впливу чужої мови, тюркської та її мелосу на людську підсвідомість, зокрема, мою. Декілька років тому, прилігши відпочити, я міцно заснула. Мій син, працюючи за комп'ютером у тій самій кімнаті, слухав пісні Фреді Меркурі. Пісні, як музичне тло, не заважали мені спати. Коли я прокинулася, вже давно звучала інша музика, але першим моїм питанням було: “Чому Меркурі співав нашою мовою?” — “Ні, — відповів син, — він співав тільки англійською”. Прослухали музичний запис і знайшли те, що мені здалося своїм. В одній із ранніх пісень Меркурі я почула, на власне здивування, тільки три знайомі слова. Це були імена Мустафа, Ібрагім, Алла. Але до цих слів додався, і це головне, дуже знайомий мелос, мелодія, ритм, музика мусульманської молитви. Якщо, за висловом Вадима Крищенка, вище пісні лише молитва, то ця пісня Фреді Меркурі якраз і поєднувалася з молитвою, хоча й англійською мовою. Музику її рефрену — “Мустафа, Ібрагім, ми молимося тобі. Алла, Алла, Алла” (звісно, англійською) — взято із заклику муедзина до намазу.

Саме цю мелодію й слово “Алла” я з народження майже п'ять перших років життя чула кілька разів на день, бо народилася в маленькому гірському татарському селі під Бахчисараєм у Криму. Мелодія-заклик до намазу сприймалася дітьми селян не-татар як даність, що існувала сама по собі в природі, як сонце, вітер, каміння, по якому ми, маленькі діти з української родини, бігали босоніж. Одним із наших бажань було забратися на мінарет мечеті й подивитися навкруги, побачити те, чого не можна було побачити з найвищого дерева. Ми хотіли, як муедзин, співати з балкона мінарету. Це бажання здійснилося після депортації татар у 1944 р., але нічого надзвичайного ми не побачили, співали, радше кричали: “Алла бісмілла”. В пам'яті залишилося інше — перше зорове уявлення про потойбічний світ, майже яким і нашим світом існує кладка — тонка, як волосина людини. Якщо погано поводитимешся — не перейдеш, впадеш у прірву. Як найяскравішу казку мого раннього дитинства пам'ятаю казку про шайтанову ягоду — кізіл (не кизил, а саме кізіл, з м'якою вимовою).

Згодом забулася татарська мова, яку ми, діти, знали, поязак спілкувалися (то дружньо, то дражнилися, інколи билися) з однолітками-татарчатами. Але окремі слова татарської мови, заклики муедзина, вплив мусульманської культури — все це залишилося в підсвідомості. Минув час, понад півсторіччя, з 1958 р. я мешкаю в Києві, мене оточує інша, ніж у дитинстві, культура, але

ПРО ТЕ, ЩО ЛЮБЛЮ

моя підсвідомість озвалася на пісню-молитву Фреді Меркурі, а з нею й сприйняла ознаку мусульманської культури, як свою, — принаймні не чужу, не ворожу. Коли дорослою я декілька місяців брала участь в археологічній експедиції в Таджикистані й багато подорожувала, то культура цієї мусульманської країни мені здавалася не зовсім чужою. Це можна розглядати як наслідок впливу панівної (в масштабі світу мого дитинства, мого маленького села) оточуючої культури на людину іншої культури, в моєму випадку — татарської на українську за умови тогочасного їхнього мирного співіснування.

Археологи докладають багато зусиль для визначення ознак впливу однієї стародавньої культури на іншу, для досліджень етнічної належності стародавнього населення, саме таким студіям була присвячена і моя кандидатська дисертація. Тому мені було дуже цікаво проаналізувати життєвий експеримент. Оточуюча чужа культура (з іншою мовою, вірою, етнографією, культурою) не асимілювала культури нашої родини, але вплинула на мою духовну культуру. На жаль, близька за вказаними ознаками російська культура суттєвіше вплинула на українців. Ще й нині значна кількість людей охоче слухає переважно пісні північного сусіда, часто кримінального світу, виховує дітей на російських книжках, а на свої не звертає уваги, дивиться чуже кіно, ігнорує культуру українського народу й каже, мовляв, усе одно, якою мовою розмовляти, що слухати. Це небезпечно тим, що такі українці через прояви іншої культури всотують ментальність тієї країни, яка, наче окупант, асимілювала нас декілька століть. Особливо небезпечний цей вплив на маленьких дітей. Мій особистий досвід: мусульманська татарська культура навчала сусідів-християн толерантно ставитися до себе, тоді як російська культура асимілювала українців.

Наша родина належала до християнського світу. У нас вдома й у всіх родичів були ікони, у нас був навіть маленький паперовий вертеп, на Великдень обов'язково пекли паски, фарбували крашанки, на Новий рік ставили ялинки (новорічним деревом був ялівець, бо інших хвойних дерев поблизу не росло), на Різдво готували кутю. Дітей виховували в християнському дусі. Тому досить тривалий час я вважала, що всі люди живуть за засадою “як бажаєте, щоб вам люди чинили, так само чиніть їм і ви” (Лук., 6,31), хоча не знала, що це християнська заповідь.

Моя родина в Криму не була винятком щодо українського коріння. У довоєнному й повоєнному Криму дуже багато сільських мешканців мають не тільки українські прізвища: Шевченко, Федоренко, Нестеренко, Красненко, Копиленко, Боганченко, Хоменко, Лимаренко тощо, — а й родичів на материковій Україні. Це підтверджує їхнє українське походження, хоча вони, за відомих обставин, самі себе нерідко визнають росіянами, бо так було вигідніше.

Існує інший, дуже яскравий доказ тривалого заселення українцями Криму. Йдеться про мову мешканців маленьких сіл, принаймні в Бахчисарайському районі. В ній збереглося багато ук-

Фото О. Литвиненка

раїнських слів, що стосуються саме сільського господарства й побуту. В цьому я спираюся на спогади про мову, яку щодня чула до 1958 р., а потім лише під час приїзду до Криму. Отже, українські слова збереглися в мові зросійщеного сільського населення, яке навіть не підозрювало про українську етимологію слів. (Тут згадується історична паралель із вживанням індоєвропейськими народами загальних слів давнього індоєвропейського походження). Під впливом часу й політики асиміляції деякі українські слова зазнали фонетичної зміни, їх було адаптовано до панівної російської мови, але їхнє українське походження легко впізнається. Це слова: дрівітня (замість дровітня), причьолок (замість причілок), столбушка (високий плетений з лози кошик для збору фруктів, назва походить від — стовбур), подвал (замість підвал). Інші слова зберегли свою чистоту. Це назви деяких рослин: верба, просуренка чи брандушка; назви садового, горродного інвентарю, речей: тичка (жердина для віття квасолі, щоб підперти гілля дерев), хмиз, бадилля; слова, пов'язані з водою: кладка, басина, криниця, колодязь, большая вода (в сенсі повінь); слова, пов'язані з житлом, селом: куток (як частини села), горище, мазанка, перелаз (через живопліт), хата (існували хати на дві половини, з заднім подвір'ям, чорним ходом). Вживалися слова: отара, кошара, чабан, яр, ярлок, чувал, жужмом, купа, тор-

ба. Та українські слова не тільки вживалися. Існував акцент, говірка “російської” мови з м'якою українською вимовою, м'яким глухим “г”. За цією ознакою я відразу впізнавала довоєнних мешканців Криму серед переселенців-росіян.

У селах Криму не тільки вживалися українські слова, а й існували українські етнографічні риси. Це будівництво хат на дві половини. У мого дідуся Дмитра Корпуса в Долинному (кол. Топчи́кой) був великий дім на дві половини, в одній з яких із трьома кімнатами та кухнею й коморою він мешкав із дітьми, а в іншій, із кухнею й двома кімнатами, коморою, підвалом — старший син. Хата мала два виходи. Парадний виходив у бік вулиці й вів уздовж саду, де між деревами росла горродина й квіти, до хвіртки в дощатому паркані. Фасад дому мав галерею на стовпчиках, що тягнулася вздовж цілої стіни й мала спільний із домом дах, високий поріг мав декілька вапнякових приступок. Чорний хід вів на заднє подвір'я, огорожене живо-плотом із перелазом, мало господарські будови, велику стару шовковицю. Цей двір не замикався, збоку був прохід для скоту та заїзду кіньми. Дім був білений вапном і знизу підмазаний чорною сажею. Вікна мали дерев'яні зелені фарбовані віконниці, а не ґрати, як у татар. Для двох інших синів дід купив також хату на дві половини, але вже з одним входом. Мій батько сам збудував дім уже на одну родину. Мабу́ть, ді-

дова хата, збудована ще в ХІХ ст., була старіша за інші. Хати на дві половини були і в інших селах, у такій хаті в сусідньому селі мешкали два брати Асланови, греки за походженням, дружиною одного з них була моя тітка.

У тому ж Бахчисарайському районі в різних селах через річку переходили по кладці, яку часто зносила велика вода, тоді робили нову. Для кладки, якою користувалася вся громада, зрубували дуже товсте, велике дерево, частіше осокір, чи тополь, а для переходу через річку окремої родини (за селом розташовувалися ізольовані садиби) рубали тонке молоде дерево. Переходили по ній за допомогою дрючка чи жердини. Таких кладок було багато. Існувало чимало криниць, які копали так, як і всюди в Україні. Ще одна українська етнографічна риса — посадка садів поза межами обійстя, на лісових галявинах. У Криму їх називали неукраїнським словом “чаір” й обов'язково додавали прізвище власника, ось тут і звучали українські прізвища. За часів мого дитинства фруктові дерева чаїрів уже здичавіли й не мали власників, але їхні прізвища пам'ятали. Нашою дитячою забавкою була гра, в ній рахували за віршиком “Котилася торба з великого горба...”. Щодо садів і квітів біля хати, то за цією ознакою можна було безпомилково відрізнити українських переселенців пізнішого періоду (60-х рр. ХХ ст.) від російських, навколо хат яких було голо, пусто.

У Криму, коли ще штучно не роздмухувалася ворожнеча між різними народами, мирно співіснували різні культури. Тому до складу кримського російськомовного лексикону входили також слова неслов'янського походження: татарського, турецького, болгарського, італійського та ін., наприклад, арикбаш (дерев'яні акведуки для поливу водою саду, городу), баштан, чата-ло (те саме, що тичка, тільки вища, масивніша), юлак (канавка для поливу овочів на городі), арман (гарман), патінь, яйла (високогірні луки), куба, вона ж коба (печера), саман, він же колиб (ліпман, неопалена цегла) тощо. Як бачимо, ці слова стосуються також сільського господарства й вказують на етнічні складові сільського населення.

Я не знаю, чи проводилися мовознавчі й етнографічні експедиції до Криму з метою вивчення української культури населення цього регіону, чи вивчалася мова сільського населення до його заселення переселенцями замість депортованих народів (татар, греків, албанців, болгар, італійців, німців). Швидше за все, таких досліджень не проводилося. І це одна з причин, чому я написала цю статтю. Вона — не дослідження, а тільки натяк на можливі шляхи вивчення української культури в Криму, можливо, ще не пізно, хоча багато чого вже зникло. Треба проводити польові дослідження археології знання про українську культуру в Криму. Йдеться значною мірою про апологію Криму, який не зовсім такий, як нам намагаються презентувати його, наче Крим — це російська територія, з російською культурою. Такі дослідження ускладнюються не тільки тим, що довоєнних сільських мешканців Криму, які мали культуру, можна сказати, ще ХІХ ст., залишилося серед живих мало. Головне — ми вже живемо в іншій епосі (її називають “доба розкладеного атома” — В. Петров (Домонтович), чи інформаційною епохою), яка змінила багато чого, зокрема, уклад життя. Проте шлях подолає той, хто йде.

ВЧЕНІ НАГАДАЛИ ДЕРЖАВІ ПРО ЗНАЧЕННЯ НАУКИ

Попри політичну кризу, наукове життя в Україні триває. Наприкінці квітня у конференц-залі Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова відбулася чергова звітно-виборна конференція АН вищої школи України. Цю авторитетну громадську організацію провідних університетських науковців засновано 1992 року з ініціатииви визначного вченого-фізика **Віталія Стріхи**.

У роботі конференції взяли участь 76 учених, що представляли провідні університетські центри України й головні наукові школи, які розвиваються у наших ВНЗ.

У змістовній звітній доповіді президент Академії, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, лауреат Державної премії України, радник міністра освіти і науки України **Микола Дробноход** зробив широкий аналіз сучасного стану науки й вищої освіти в державі. Він, зокрема, наголосив: маючи сьогодні 2,7 млн. студентів, Україна за цим показником на душу населення вже випереджає Австралію, Ізраїль і Польщу. Але це — оманливе благополуччя, бо про яку якість навчального процесу може йтися, коли в нас на одного викладача припадає аж 34 студенти (при європейському показникові 6) Матеріально-технічна база ВНЗ зношена на 85 %, з невеликого державного фінансування наукової сфери на університетську науку спрямовується лише 5 %!

За таких умов зовсім не дивно, що понад 60 % українських ВНЗ сьогодні взагалі не проводять наукової роботи. Президент Академії підтримав позицію Міністерства освіти і науки України, яке взялося до перегляду ліцензій, виданих численним скороспілим “університетам” і “академіям”, не забезпеченим належним рівнем професорсько-викладацького складу. Водночас він рішуче виступив проти проєктів “реформ”, які зводяться до появи кількох “дослідницьких” університетів. На його переконання, наукова робота має бути пріоритетом усіх без винятку ВНЗ IV рівня акредитації.

Після звітної доповіді відбулася широка дискусія щодо шляхів реформування науки в Україні, визначення основних напрямків роботи Академії на подальший період.

Особливу увагу присутніх привернув виступ визначного українського вченого-ботаніка, академіка НАН України, лауреата Академічної Нагороди Володимира Великого АН ВШ України **Костянтина Ситника**. Він наголосив: наукова громадськість повинна боротися насамперед за гідну зарплатню для вченого, бодай на рівні 1000\$ для професора. І тоді багато проблем української науки й насамперед проблема “відпливу мізків” за кордон відпадуть самі собою. Місію авторитетної громадської АН ВШ України Костянтин Ситник убачає в тому, аби сміливо опонувати владі, закликаючи її до раціональнішого ставлення до науки.

Ця теза знайшла відображення в Резолюції конференції, де наголошується: “Попри окремі позитивні зрушення, минулі роки не стали часом повномасштабного відродження української науки й вищої освіти. Водночас ми переконані: лише на основі потужної національної науки й освіти можливий прорив України до високотехнологічного суспільства з високим рівнем добробуту.

Тому ми закликаємо Президента, Верховну Раду та Уряд України зробити освіту й науку реальними пріоритетами своєї діяльності. Освіта й наука потребують не лише належного фінансування, а й продуманих реформ, які передбачатимуть посилення демократичних засад їхньої організації, перехід до фінансування науково-технологічних розробок переважно на основі відкритого конкурсу (з одночасним збереженням базового фінансування для утримання провідних наукових закладів), зближення академічної й університетської науки, дальшу інтеграцію українських учених у міжнародний науковий процес, підвищення соціального статусу викладача та науковця”.

Відбулися вибори нового складу керівництва Академії. Президентом АН ВШ України знову обрано **Миколу Дробнохода**. Першим віце-президентом став відомий учений-українознавець **Петро Кононенко**, віце-президентами — математик **Ніна Вірченко**, металург **Юрій Проїдак**, економіст **Антон Філіпенко** та мовознавець **Олександр Чередниченко**. Головним ученим секретарем на новий термін переобрано біолога **Володимира Чопика**.

Прес-служба Інституту відкритої політики

Микола ДРОБНОХОД, президент Академії наукової школи України

Необхідність інтелектуального супроводу державотворення

Економічне процвітання будь-якої країни можливе сьогодні лише за умови інтенсивного технологічного використання наукових знань, коли інновації, засновані на новітніх досягненнях сучасної науки, визначають розвиток суспільства й функціонування зростаючої економіки. Україна має спрямовувати свій поступ до реалізації моделі стійкого, екологічно безпечного розвитку суспільства, що ґрунтується на гармонійному поєднанні генетично-духовної, економічної та соціальної сфер.

Тому **наука й освіта набувають пріоритетного значення як система знань, що забезпечують розвиток суспільства**. Без їхнього належного рівня перехід України на інноваційну модель розвитку просто неможливий. Світовою практикою, самим життям доведено, що лише єдність освіти з наукою є запорукою належного інтелектуального супроводу державотворення. Це є й провідною вимогою Болонської декларації щодо інтеграції європейської вищої освіти.

Тим часом українська наука перебуває у вкрай критичному стані, який не тільки не відповідає потребам сучасної якісної освіти, а й створює реальну загрозу безпеці держави.

А тому на тлі кризового стану української науки абсурдними є статистичні показники галузі (газ. “Голос України” від 12 грудня 2006 р.): за роки незалежності в Україні кількість кандидатів наук зросла в 1,2 раза (з 57,6 тис. до 68,3 тис.), докторів — у 1,5 раза (з 8,1 тис. до 12,0 тис.), членів-кореспондентів — у 2,5 раза (з 235 до 569), академіків — у 6 разів (з 265 до 1554), кількість аспірантур — у 1,7 раза, аспірантів — у 2,3 раза (з 13 до 30 тис.) докторантур — у 2,6 раза, докторантів — у 3 рази (з 0,5 до 1,5 тис.). Це при тому, що лише кожен шостий із докторантів і аспірантів захищає дисертацію. Три сотні докторських і дві тисячі кандидатських дисертацій, які щорічно захищаються в Україні, не є свідченням високого рівня нашої науки. Чимало з них до справжньої науки не мають жодного стосунку. Часто це переписування в різних інтерпретаціях відомого або й просто плагіат, що є особливо типовим явищем у сфері гуманітарної науки.

Сьогодні, проголошуючи рух до інноваційної економіки, ніхто серйозно не з'ясував, а що це конкретно означає в контексті української економіки з огляду на стан вітчизняної науково-технологічної сфери. Усе залишиться на рівні декларацій. А перед Україною ці проблеми постають у двох аспектах. По-перше, куди спрямовувати інновації, не маючи реальної програми сталого розвитку? По-друге, на що ми здатні в цьому інноваційно-технологічному процесі? У зв'язку з величезними втратами в нашій науці, а отже, й осві-

ті, ми мало що можемо самостійно робити на рівні сучасного хайтеку. Сьогодні на це спроможні лише США, Японія та інші заможні країни, де за вже створеної належної наукової інфраструктури на одного науковця припадає щорічно 100—200 тис. дол. А Європа ставить завдання підвищити цю суму до 1 млн. євро. Це приклад і виклик для України, якщо вона прагне увійти до європейської спільноти. За нашої ж занедбаної наукової матеріально-технічної бази припадає близько 2 тис. доларів щорічно на науковця.

Перехід до інноваційної економіки, побудованої на нових знаннях, потребує неформально-го поєднання освіти, науки, інновацій. В Україні ці три складові роз'єднані. Для створення сприятливого інноваційного середовища потрібна чітка, цілеспрямована державна політика.

Основні причини відставання української науки

1. Владним структурам бракує розуміння важливості ролі науки в державотворенні, а звідси

наукова діяльність перетворилася на хобі, а викладач-науковець став у кращому разі викладачем-методистом. В усі часи відносно невисокі показники науково-дослідної роботи в Україні були однією з головних причин того, що жодний наш університет, який би він не був “національний”, не міг увійти до 500 найрейтинговіших університетів світу, хоча свого часу рівень української науки і освіти загалом був достойним.

4. У державі не створено передусім законодавчо визначених умов для мотивації інноваційних досліджень і впровадження їх результатів в економічну сферу розвитку. Виробнича сфера не виявила якоїсь помітної зацікавленості в технологічному оновленні чи вдосконаленні. Як наслідок, інноваційна складова у ВВП України не перевищує 1,5—2 %, тоді як у розвинених країнах світу вона сягає 50—70 %.

5. Через відсутність умов для сучасних наукових досліджень українська наука втрачає тисячі вчених, що від'їждять за кордон. За таких обставин наша талановита

групи керівних функціонерів, відмежовані від такої діяльності.

Основні напрями і шляхи реформування

Наукова галузь в Україні потребує невідкладного ґрунтовного реформування, причому не окремих її складових (академічної, прикладної чи вишівської), а української науки загалом. Без цього неоднозначно сприймаються рекомендації Міжгалузевої наради з питань розвитку науки у вищих навчальних закладах, що відбулася 21 грудня 2006 р., де йшлося більше про наукові досягнення і менше про проблеми в науковій галузі та їх розв'язання. У тих рекомендаціях немає відповіді, чим реально заходи-побажання можуть бути забезпечені.

У цьому контексті можна висловити лише жаль щодо проєкту “Концепції розвитку наукової сфери”, підготовленого робочою групою, утвореною розпорядженням Президента України від 03. 10. 2005 р. за № 1183. Цей документ є декларативним, інколи містить суперечності, він не передбачає якихось важливих змін в

КРИЗА СИСТЕМИ ЗНАНЬ

відсутність державної політики щодо розвитку наукової галузі як провідної виробничої сили.

Та й звідкіля такої політиці взятися, коли у вищому законодавчому органі немає справжніх учених — високопрофесійної інтелігенції, яка представляє інтелект нації й має розробляти і впроваджувати в соціально-економічну сферу ідеологію прогресу. Прийнявши 9 січня 2007 р. закон про інформаційне суспільство, наші народні депутати так і не зрозуміли, що отримання бабусею копійчаної пенсії з використанням електронної картки не має жодного стосунку до інформаційного суспільства. А чи не те саме діється у виконавчій гілці влади?

2. Однією з найголовніших причин відставання української науки, безумовно, є залишковий принцип її державного фінансування (до речі, як і освіти): 0,3—0,5 % ВВП. Адже відомо, якщо в державі на науку виділяється менше 2 % ВВП, розпочинаються руйнівні процеси не лише в самій науці, а й в економіці й суспільстві загалом. Для прикладу: цей показник складає 3,5 % в Ізраїлі, 2,75 — в Японії, 2,05 % — у США. Про абсолютну величину вкладень тут і говорити не доводиться. А це визначає і відповідну віддачу, й відповідні наслідки, й відповідну перспективу соціально-економічного розвитку. Тому навіть передбачені Законом України “Про науку і науково-технічну діяльність” 1,7 % ВВП не допоможуть розв'язати проблему.

3. В Україні не створено єдиного повноцінного координаційного центру з розвитку науки й технологій. Унаслідок цього законодавчо визначені аж 40 пріоритетних напрямів наукової галузі виживали як могли або часто гинули (до речі, в Росії пріоритетних наукових напрямів вісім, у Німеччині — п'ять). За самоврядності державної академічної науки Міністерство освіти і науки як провідна управлінська структура в освітньо-науковій галузі тут мало що могло вдяти. Більше того, саме наука, зосереджена у системі МОН, зазнала чи не найбільших втрат. Сталося неприпустиме — розрив освіти і науки. А у вищих навчальних закладах працює приблизно половина всіх докторів і кандидатів наук в Україні. Тут для більшості вчених

Фото О. Литвиненка

молодь не дуже хоче пов'язувати своє життя з наукою й прагне працювати за кордоном. Як засвідчує статистика, середній вік докторів наук в Україні складає 62 роки, кандидатів — 52.

6. Владні структури, захопившись перерозподілом власності, наукою не переймалися й не переймаються. Як наслідок — галузь руйнується.

Щоправда, дещо за роки незалежності все-таки зроблено. Ідеться про створення поза Національною академією наук України ще п'яти так званих державних, але таких само самоврядних (тобто нікому не підзвітних, хоча й існують за рахунок громадян) академій. А це призвело лише до розпорошення коштів на науку, зниження її рівня й ефективності і, найважливіше, до наукового “розбродження” освітньої галузі.

Державні академії наук, також і НАН України, перетворилися на осередки корупції в науці. Внаслідок цього високі наукові ступені й академічні звання, а разом із тим і довічні грошові винагороди тут часто отримують особи з сумнівом науковим доробком та одіозною репутацією. Корупція як спосіб життя в українській науці вимиває з наукового середовища справжніх учених і зумовлює зростання наукових нездар. Ось чому дедалі частіше постає питання доцільності існування НАН України й галузевих наукових академій як державних структур.

7. Сучасний кризовий стан української науки певною мірою пов'язаний і з відсутністю якогонебудь впливу наукової громадськості на вироблення державної політики в науковій сфері. Через відсутність демократизації галузі українські вчені, окрім невеликої

існуючій системі й не розв'язує проблеми ефективного реформування наукової галузі та забезпечення реального поєднання науки, освіти, інновацій. Передбачуване цим документом створення так званих дослідницьких університетів не є реальним шляхом до розв'язання проблем української науки загалом. Таких дослідницьких університетів може бути кілька, а як тоді бути з науковою діяльністю інших 300 ВНЗ, які також мають забезпечувати високу якість вищої освіти через поєднання її з сучасною наукою.

Відчувається, що проєкт Концепції готувався переважно в колах НАН України, де, як відомо, зневажливо ставляться до науковців, які працюють у вищих навчальних закладах. Як приклад, наведу висловлювання керівників відомого Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г. Доброва НАН України щодо пропозиції передати академічні установи до вищої школи (газ. “Дзеркало тижня” від 12 лютого 2005 р.): “...на мій погляд, ця пропозиція аналогічна тому, щоб передати, скажімо, потужну сільськогосподарську техніку тим, хто знає лише первісно-общинний стиль господарювання”. То хіба можна залучати таких учених до реформування української науки? Але згідно з Законом України “Про державний бюджет на 2007 рік”, науково-дослідні роботи у ВНЗ мають фінансуватися лише за висновками експертної комісії НАН України.

Слід нагадати, що понад 80 % нобелівських лауреатів є представниками не академічної, а університетської науки.

Далі буде.

“Істина існує доти,
доки її відкриваємо”.

РОЗСЕКРЕЧЕНА ПАМ’ЯТЬ

Розкрито ще одну донедавна замовчувану жакливу сторінку історії Криму 65-річної давнини. У Сімферополі в Республіканському краєзнавчому музеї на весь травень відкрито виставку “Нацистські табори смерті”. За матеріалами СБУ з серії “Розсекречена пам’ять”.

На двадцяти семи стендах — фото місць захоронень, листи, плакати, унікальні архівні документи, досі незнані й невідомі не лише широкій громадськості, а навіть ученим, історикам і краєзнавцям.

У результаті масштабної, тривалої й копіткої роботи архівному підрозділу кримського главку СБУ вдалося зібрати й узагальнити дані про понад 80 місць примусового утримання військовополонених і цивільного населення в часи фашистської окупації півострова. Усі вони позначені на карті півострова в центрі експозиції. Кримський союз в’язнів-жертв фашизму представив свої стенди з фото всіх живих колишніх в’язнів концтаборів. Для більшості — це фотографії та документи, що викликають біль і жах, а для вже дуже небагатьох — трагічні сторінки їхніх біографій, частина життя, перекресленого й скаліченого фашистським пеклом. Їм і досі сняться чадні дні й ночі крематорію, брами концтаборів.

На виставі в переддень свята Перемоги особливо людно: щодня приходять школярі на зустріч з тими, чії життя вмістили нелюдські трагедії. Вони згадують пережите й повторюють юним: страшне минуле — вічна підстава для роздумів про майбутнє. Нагадують сучасникам: звірства окупантів, які розстрілювали, палили, травили газа-

ми, топили в морі, торкнулися не лише активних борців із фашистами, а й дітей.

Один із численних прикладів — доля кандидата сільськогосподарських наук, автора книжки про злочини нацистів у Криму Олександра Скрипникова. Його мати Лідія Савеліївна була підпільною радисткою. Серед найтрагічніших спогадів сім’ї 28 травня 1943 року — день арешту родини на вул. Леніна, 48, у Сімферополі, коли в їхню квартиру увірвалися гестапівці й катували та калічили всіх. Бахчисараясець Іван Чуприн пройшов три жакливі концтабори — Освенцім, Маутхаузен, Бухенвальд. На стелі в Освенцімі викарбувані рядки його вірша “Поверни мені дитинство, поверни мені маму”. Микола Шмелюв перебував у фашистських застінках і катівнях три роки, понині не може ні розповідати про них без сліз, ні викреслити з пам’яті. Попри нелюдські випробування залишилася живою й незламаною і душа колишнього в’язня Бухенвальда Миколи Бурнусенка. Недавно він видав книжку поезій “Крик серця”, куди увійшли й вірші, написані в неволі, що закликали до стійкості й мужності, зміцнювали віру в перемогу. У Галини Скрипниченко в концтаборі радгоспу “Красний” фашисти розстріляли батьків. Вона авторка книжки “Правда про розвідницю Лісну”, в експозиції виставки представляє свій стенд. У Художньому музеї Сімферополя експонується серія малюнків Олександра Виноградова — це спогади про поневіряння в чотирьох фашистських концтаборах. За всіма цими дбайливо зібраними впродовж багатьох років архівними

документами, матеріалами і свідченнями очевидців група творців “Книги пам’яті” видасть об’ємний том “Книги скорботи”.

За даними Головного управління СБУ в Криму, під час окупації півострова фашисти вбили й закатували 86943 мирних мешканців і 47233 військовослужбовців, ще 85447 осіб вигнали на примусові роботи.

Головне управління СБУ в автономії здійснену ним точну картографію усіх місць примусового утримання цивільного населення і військовослужбовців у період Другої світової війни передає у вигляді деталізованих топографічних карт органам влади. Щоб ми пам’ятали ці місця скорботи.

Голова Кримського союзу в’язнів-жертв фашизму Лідія Ходирева (мати якої не витримала катувань і звирств у концтаборі й там загинула, а дівчинку врятував наступ переможців), розповідає про роботу з колегами з міста-побратима Сімферополя — Хайдельберга. Там уже багато років працює створена німцями організація “Ветеран”, призначена допомагати колишнім нашим військовополоненим і в’язням таборів смерті знаходити документи, шукати могили рідних і близьких, підтримувати втрачене у фашистському рабстві здоров’я. Уже вдалося допомогти багатьом із кількох тисяч кримчан, які пройшли фашистську каторгу. Така благодійна спільна робота служить справі миру, примушує всіх нас замислитися над минулим і всіма силами протистояти будь-якому прояву ненависті й насильства. Щоб усі нові покоління пам’ятали: півострів, як і вся Україна, теж став місцем масових убивств мирного населення в роки війни. Наші батьки й матері, діди й бабусі змогли перенести й перемогти нелюдські випробування, невже ми, їхні нащадки, не подолаємо нинішніх труднощів?

КРИМ: «КРИМІНАЛЬНА» ЗЕМЛЯ І ЧИСТКА ВІД КОРУПЦІЇ

Прокуратура Роздольненського району направила в суд кримінальну справу зі звинуваченням в отриманні хабара у розмірі 600 доларів начальником відділу архітектури, градобудівництва й житлово-комунального господарства райдержадміністрації. Таку суму він вимагав від підприємця за узгодження акту вибору та обстеження земельної ділянки під розміщення торгової точки, але був затриманий під час передавання хабара. Недавно за аналогічний злочин позбавили волі на п’ять років головного архітектора Чорноморського району.

Стільки часу проведе за ґратами за незаконну приватизацію майна Придніпровської залізниці засуджений головний державний податковий інспектор Євпаторійської податкової інспекції. Він, як підтвердив суд, на погашення податкового боргу продав приміщення кафе “Дорожне”, чим порушив закон, за яким майно залізниці включено до переліку об’єктів, які не підлягають приватизації. Підсудного позбавили права займати посади на державній службі й зобов’язали виплатити завданий залізниці збиток на суму 31 тис. грн.

Усього за три місяці нинішнього року до кримінальної відповідальності суди притягли дванадцять корупціонерів, адміністративне покарання призначено п’ятдесятьом порушникам антикорупційного законодавства, 18 із яких уже звільнено з посади. Із початку року слідчі направили до суду 19 кримі-

нальних справ про корупційні злочини, зокрема п’ять — за фактами хабарництва. За ними проходить 26 обвинувачених, серед яких 11 співробітників органів внутрішніх справ, п’ять працівників місцевих рад, троє керівників державних органів страхування і двоє державних виконавців.

Зокрема до трьох років позбавлення волі засуджено заступника голови Новоозернівської селищної ради й директора комунального підприємства, які на користь родички останньої, зловживаючи службовим становищем, заволоділи квартирою місцевого мешканця. У суді розглядають кримінальну справу із звинувачення голови Ліснівської селищної ради, який вимагав і одержав п’ять тисяч доларів хабара за згоду про виділення земельної ділянки під будівництво житлового будинку.

Ще чотири справи порушили органи прокуратури Криму днями за фактами махінацій із земельними ділянками. З початку року відмінено 322 необґрунтованих і незаконних рішень про розпорядження землями. Так, прокурором Ялти опротестовано рішення Масандрівської селищної ради, за яким шістьом громадянам було дозволено розробку проектів відведення земельних ділянок в охоронній зоні пам’ятки історії й культури — комплексу винних підвалів “Масандра”. Цим попереджено незаконне розпорядження земельними ділянками площею понад 34 га.

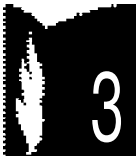
Понад двадцять гектарів повернули за рішенням судів, які задовольнили 34 позовні прокурорські заяви у сфері земельних відносин.

Серед резонансних і розгляд кримінальної справи, яку розпочав Апеляційний суд Криму, — звинувачення останнього з учасників банди Байбака, що залишила кривавий слід у Східному Криму в 1993—1998 роках. Слідчі збрали достатньо доказів вчинення звинуваченими злочинів: бандитизму, умисних убивств, посягань на життя правоохоронців.

Уже не зможе спростувати рішення суду й бандит, який тримав у дев’яностих роках у жаківі весь Севастополь. Вирок щодо ватажка та чотирнадцяти членів банди, які скоїли низку тяжких злочинів, зокрема убивств, набув чинності й оскарженню не підлягає. Організатор злочинного угруповання й одного з його поплічників засудили на довічне ув’язнення, інших членів банди — до значних строків позбавлення волі.

У суді опинилося й четверо кримських співробітників Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків. Щодо них закінчено розслідування кримінальної справи. У звинувачувальному висновку фігурує сорок епізодів злочинної діяльності міліціонерів, зокрема зберігання й збут наркотиків, вимагання хабарів, незаконне проникнення в помешкання, зловживання службовим становищем.

КРИМ: ПОДІЇ, ФАКТИ

«АРТЕК» АТАКУЮТЬ РЕЙДЕРИ?

Уславлений Міжнародний дитячий центр “відбив” перший позов про банкрутство. Профільний департамент Мінекономіки України вже розглянув питання про початок порушення відповідної процедури щодо “Артеку” й поки що відхилив таку можливість.

Справу про банкрутство знаменитої дитячої республіки порушив Господарський суд Криму за позовом будівельної компанії “Професіонал”. МДЦ заборгував їй 440 тис. грн. за реконструкцію пансіонату “Гліцинія”.

Ця колишня держдача № 1 сподобалася Президенту Росії Путіну за часів керівництва Леоніда Кучми. Тож сім років тому цей палац перевели в керування Державного управління справами (ДУС), яке згодом передало його “Артеку”. А той, щоб нібито погасити взятий раніше кредит, продав унікальний об’єкт за 77 млн. грн. російському Внешторгбанку, який заплатив... лише 36 мільйонів, а решту пообіцяв віддати після того, як місцева влада згодиться продати росіянам ще й землю під пансіонатом. Однак минулорічного березня за позовом кримської прокуратури Господарський суд Києва визнав оборудку купівлі-продажу недійсною і наказав сторонам повернути гроші й майно. Росіяни пансіонат таки повернули, але гроші Україна не віддала досі, схоже, переклала цей борг на “Артек”.

Про неприємності щодо цієї ситуації попереджав тоді ще прокурор Криму Віктор Шевчук: “Суд буде вимушений накласти арешт на все майно ДУСі в Криму (включно з дитячим табором “Артек”)." Тож аналітики вважають судовий позов “Професіоналу” лише стартом на шляху банкрутування “Артеку”, до якого долучатся тепер активніші претензії росіян щодо багатомільйонного боргу за “Гліцинію”. Відтак обвальна лавина аналогічних і одночасних претензій може зробити

банкрутство “Артека” невідворотним.

Хоча на перший погляд фінансовий стан МДЦ аж ніяк не загрозливий. Його кредиторська заборгованість оцінюється приблизно в 42 млн. грн., а дебіторська — не перевищує сорока мільйонів. Але цей нетривкий баланс можуть легко порушити активні й дружні наполягання кредиторів, які знають: боржники “Артека” — то здебільшого підставні фірми-одноденки, створені свого часу колишнім главою ДУСі Ігорем Бакаєм для відмивання грошей — нібито благодійних внесків на об’єкт не стрімке відродження Міжнародного дитячого центру.

Комісія Департаменту з банкрутства вже розглядала питання про призначення арбітражного управління, однак рішення ще не прийнято, його вдалося відкласти. Фахівці вважають усі ці дії невивадовими, бо в основі ситуації, що склалася, лежать махінації з фондом відродження “Артека”, зареєстрованим чомусь в Одесі, через які відмивалися значні кошти, доки керував І. Бакай, а МДЦ опинився у борговій ямі.

В “Артеку” резонансну ситуацію коментують неохоче, бо вважають, що вона працює не на імідж дитячої республіки. Керівник пресслужби МДЦ Олена Мех переконує: “Артек” не банкрут і ним не буде, як би цього хтось не прагнув”.

За останнє півріччя тут уже погасили 10 млн. грн. кредиторської заборгованості й “поступово, послідовно починають розбиратися з боргами”. Борг перед “Професіоналом” оперативно погашено. Але, за висновками оглядачів, підштовхувачів “Артека” до банкрутства дитячаче: надто ваблять, бентежать і збуджують декого 208 гектарів навколо підніжжя Аю-Дагу південнобережної землі з семи кілометрами чудового пляжу й сучасними корпусами-палацями, гуртожитками, лікарнею, школою, стадіоном, спортивним центром.

ДЕ ДНІПРОВСЬКА ВОДА?

Води Славутича вже полинули Північно-Кримським каналом, щоб наситити життєдайною вологою 1510 кілометрів міжгосподарської і 9,5 тисяч внутрішньогосподарської меліоративної мережі й 400 тис. гектарів зрошувальних земель.

Загалом комплекс агропромислових заходів націлений на те, щоб нині виростити й зібрати 1,5 млн. тонн зерна. Певності у цьому додає те, що 97 % посівів озимих перебуває в задовільному стані й лише три відсотки — в ослабленому. Працює на майбутній урожай і система державної підтримки сільгоспвиробників — виплачуються кошти за посіяний гектар і часткова компенсація вартості міндобрих вітчизняного виробництва.

На поливі задіють 882 дощувальні установки, які зможуть подати вологу на 198 тис. га. Торік вдалося полити лише 142,4 тисячі гектарів, зафіксовано викрадення 48598 кілометрів труб внутрішньогосподарських зрошувальних мереж, виведено з ладу 16286 га зрошувальних земель.

Та за численними фактами масового розкрадання іригаційних мереж порушено... лише п’ять кримінальних справ. Хоча збиток державі склав майже 24 мільйони гривень. А в комунальну власність територіальних громад передано лише 80 % внутрішньогосподарських зрошувальних систем.

Загалом на півострові поливається лише 35 % зрошувальних земель, тоді як, приміром, у сусідній Херсонщині — 80 %.

Проблеми, що нагромадилися останніми роками, вирішуються мляво. До того ж міжгосподарські меліоративні системи й устаткування відпрацювали вже два, а то й три амортизаційні строки. Але на їхній ремонт і відновлення виділяють мізерні суми.

А це в свою чергу негативно позначиться на роботі багатьох підприємств і закладів півострова, навіть на водозабезпеченні населення. Ситуацію погіршує й те, що кошти, передбачені Держбюджетом на оплату електроенергії для перекачування дніпровської води системою каналу, вже давно не дозволяють належно забезпечити потреби у воді сільгоспвиробників. На це хронічно не виспадає понад 11 млн. грн.

Ще сумніша доля внутрішньогосподарських меліоративних систем, які в ході аграрної реформи виявилися безгоспними і, на жаль, майже втраченими. Досі актуальними залишаються проблеми забезпечення селян питною водою. Через дефіцит коштів торік було припинено будівництво й реконструкцію об’єктів централізованого водопостачання населення Роздольненського, Чорноморського, Ленінського і Кіровського районів. 5 млн. грн. на рік із бюджету автономії кардинально поліпшити постачання водою кримських сіл нездатні. Потрібні серйозні інвестиції.

Матеріали підготував
Віктор ХОМЕНКО,
Крим

“У мене є серце,
чутливе до сьогодніня”.

ПЕРЕКВІТНУВ У СЛОВО

Галина БУДНЯК,
м. Чернівці

*Хай розмножиться рід мій,
нескутий у корені,
На літа, на століття,
на вічні віки.
Дай синам не забути,
чиї то підкови
На поріг калиновий
їм прибили батьки.*

Цей глибоко патріотичний за-
повіт нам усім належить Тарасу
Мельничуку — яскравому пред-
ставникові української літератури
кінця другого тисячоліття, чия твор-
чість у 70-80-ті рр., на жаль, не була
достатньо відома українському чи-
тачеві через фізичну ізоляцію авто-
ра в радянські тюрми й концтабори.
“На Дагестані князував Расул Гам-
затов, у Карпатах — Тарас Мельни-
чук”, — сказав Олесь Гончар після
свого знайомства з поезією Мель-
ничука. Та чи не найвище поставив
його творчість Микола Жулин-
ський, назвавши Тараса Мельничу-
ка гідним нащадком Пророка Укра-
їни — Шевченка.

Батьки обох поетів, мабуть, і не
здогадувались, що нарікши їх Тара-
сами (Тарас по-грецьки “бунтар”),
вони уготовили їм Долю: бунтарську,
непримиренну до несправедливос-
ті, а отже, — й мученицьку, кожному
довелося нести хрест на свою Голго-
фу. Скажу щиро, що належу до тих,

хто не був обізнаний із життям і твор-
чістю поета-шістдесятника і диси-
дента. Тому з великою цікавістю і ду-
шевним трепетом ловила кожне
слово, сказане про Майстра, вслу-
халася в його поезію на презентації
посмертного видання книги “Зимо-
зелень”, яку упорядкував поет із Ко-
сова Василь Шкурган.

Перу Тараса Мельничука нале-
жать книги “Несімо любов планеті”,
“Із-за ґрат”, “Строфи із Голгофи”,
“Князь роси”, за яку був удостое-
ний Національної премії України ім.
Т. Г. Шевченка.

Остання прижиттєва книга “Ча-
га” вийшла 1994 року в Коломиї,
коли поет був уже смертельно хворий.

Символічно, що презентація
“Зимозелені” відбувалася 29 бе-
резня в день пам’яті поета, у мемо-
ріальному музеї Володимира Іва-
сюка — славного подвижника укра-
їнської естрадної пісні. Тож спога-
дами про Тараса Мельничука поді-
лилися його колеги по творчості,
шанувальники його поетичного та-
ланту. Високо оцінив мистецький
дар Т. Ю. Мельничука, його худож-
ньо-естетичне світосприйняття ві-
домий поет сучасності, лауреат
Шевченківської премії, автор і ве-
дучий поетичних радіопрограм,
земляк Мельничука Василь Гера-
сим'юк. Зокрема столичний гість
азначив, що Тарас Мельничук вра-

жає своєю проникливістю в глиби-
ни людської душі, правдивістю сло-
весного зображення дійсності, яск-
равою образністю й метафоричні-
стю творів.

Також Василь Герасим'юк
схвально відгукнувся про поезію Ва-
силя Шкургана, який дуже відпові-
дально, по-лицарськи ставиться до
своїєї творчості, тому, мабуть, ще не
видав жодної власної книги, хоча
має солідний поетичний доробок.

Цього ж дня Василь Шкурган
був удостоєний премії ім. Т. Мель-
ничука “Князь роси”, яку вручив ди-
ректор музею Володимира Івасю-
ка, письменник, редактор “Буко-
винського журналу” Мирослав Ла-
зарук.

Присутні із задоволенням слухали
змістовні, по-філософськи осмислені
вірші нового лауреата, а
також вітання, слова вдячності й
щирого захоплення його творчістю
начальника обласного управління
культури Остапа Савчука, ректорів
факультетів ЧНУ Василя Стефаника
(нащадка письменника Василя
Стефаника), Бориса Бунчука, ре-
дактора газети “Буковинське віче”,
письменника з Коломиї Василя Ря-
бого й інших. Присутність на такому
зворушливому заході дала можли-
вість пережити ті почуття, про які
пише в передмові до книги “Зимо-
зелень” Василь Шкурган: “Тарас
Мельничук — досвітня роса Гуцуль-
щини, яку треба пройти босоніж,
аби освіжило і стрепенуло, аби вко-
лоло і заболіло... перед зціленням”.

ПІД ДАШКОМ ДЕРЖАВНОГО ВУЛИКА

Роман ДІДУЛА

Кожна влада має особливих
трутнів — трутнів на патріотизмі.
Не обходиться без них і українська
влада. Як же без них? Державний
вулик розсиплеться, коли хтось за-
хотів би їх вивести. Теперішні патрі-
отичні трутні повиростали на ра-
дянському патріотизмі.

Згадую про одного “розкруче-
ного” у Львові колишнього матроса
Іванова з лінкора “Гангут” Балтій-
ського флоту. Щороку перед Ок-
тябром Іванов приходив до нас у
редакцію молодіжної газети й ніби
між іншим цікавився: “А что вы в

этом году будете обо мне писать?”

І ми мусили писати, а куди ді-
нешся? Правда, часто обмежува-
лися фотографією Іванова як
“учасника революції”, і так від Ок-
тября до Октября. А до революції
він мав такий стосунок, як і “Ган-
гут”, який не зробив навіть холос-
того вистрілу, як та “Аврора”. Але
спробуй обійти старого більшовика
— накапає обкомівцям, а ті викли-
чуть “на килим”. До речі, Іванов
усюди був збоку. Він часто показу-
вав нам поштову листівку, де Ленін
на суботнику — пам’ятаєте? — не-
се колоду, і щоразу тикав в інший
край поза фотографією; там він,

мов, теж ніс колоду, але іншу. Ми
знали, що Іванов користується всі-
ма благами заслуженої перед ра-
дянською владою людини, включно
з обкомівським буфетом. І таких
іванових біля державного корита
крутилося тьма-тьменна. Незаслу-
жено заслужені — а чом би й ні, ко-
ли їхнє крутіство приймалося і ви-
нагороджувалося. По суті, іванови
насміхалися з влади.

Є свої іванови серед нинішніх
ура-патріотів. Іванови ніколи не
вимруть, доки є дармовий мед у
державному вулику. А він буде до-
ти, доки його привласнюватимуть
чужоїди з мовчазної згоди трудяг.

улюбленої Олени Теліги.

Кобзарський вечір за “холодно-
ярською” традицією відкрився співом
Тараса Силенка в його майстерному
супроводі на старосвітській кобзі. Пан
Роман запрошував для пісенного ви-
шукання нових продовжувачів твор-
чого шляху Михайла Теліги.

Ведучий, а потім і письменник Лео-
нід Череватенко торкнулися одного
надзвичайно делікатного і значущого
дослідження: Кременчуцька газета
сповістила про уточнення біографіч-
них даних подружжя Теліг. Сподівати-
мемося на успішні розвідки фахівців.

ВУЛИЧНИЙ ФОТОГРАФ

Фото О. Литвиненка

© 2007. Всі права захищено. Застосування без дозволу заборонено.

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

ЖИТТЯ ПІЗНАЄТЬСЯ В ПОРІВНЯННІ

О. МАКСЮТА,
с. Зелена Долина
Дніпропетровської обл.

За покликом душі я садівничий.
Де я, там і сад, а де сад — там і кві-
ти. У квітах розкривається душа лю-
дини — це її аура. Хто висаджує де-
рево і квітку, той поважає і любить
свою землю, на якій живе.

А ще в мене є серце, чутливе до
сьогодення. Не можу забути один
випадок із мого дитинства. Щоб
позбутися цих думок, пишу вам, а
там що хочете — те й робіть.

Було це далекого 1950 року. Піс-
ля закінчення початкової школи, щоб
відпочити на літніх канікулах, ішов
працювати у колгосп — виходить, що
жив і працював по Павлову: “Зміна
одної роботи на іншу є відпочинком”.
Втомився носити мішки, відпочинь
— піди викопай погріб. Це зараз ди-
ван—телевізор, а тоді школа—кол-
госп, колгосп—школа. Як згадаєш —
і сміх, і гірх, і плакати хочеться. Хто
виховував молодь? — Колгосп. Хто
давав путівку в життя? — Колгосп.
Яка там КПРС — колгосп. Ось і вихо-
дить, хто розвалив сільське госпо-
дарство? — колгосп, на чолі з КПРС.
Недолугою родився, недолугою по-
мер і такі в нього діти.

Дуже корисна теорія Павлова.
Першого вересня я з великою ра-
дістю біг до школи. Після закінчення
середньої школи я мав ще й універ-
ситетську освіту. А це уже за Горь-
ким, бо гірше не придумаєш (у 2 роки
залишився без матері, у 8 без
батька. Кожної весни ми голодува-
ли, вперше покуштував котлету в 19
років, коли вчився в техучилищі).

Як прийшов я зі школи і домашні
побачили, що кинув я свою торбу із
зошитами у запічок, другого ж дня,
щоб не розслаблявся, повели мене
в колгосп. Бачу, бригадир зрадив, —
мабуть, кадрів не вистачало. Дали
мені волів по кличці Канафети. (Це
так на Полтавщині називають цу-
керки). Баби, а тоді всіх жінок так
називали, допомогли мені їх запряг-

ти. Бо щоб побачити верхню части-
ну колеса воза, потрібно було задирати
голову. І поїхали: ні тобі прав,
ні дорожніх знаків.

Канафети мої були об’їджені,
спокійні, сильні, сірої української
породи із великими красивими ро-
гами — відразу відчули демократію.
Де тільки вони мене не носили, соб-
цабе не розуміли. Насилу я відро-
бив тиждень. Якби не допомога
старшого за віком сусіда, мабуть, не
вийшло б із мене того, що зараз є.
Виявляється, я їздив без керма. Ра-
зом із сусідом ми зробили батіг.
Прийшов я наступного ранку до
своїх Канафетів, зустріли вони мене
миролюбно. Батога я їм не показав,
сховав на дно воза. А воли мої раді
— демократія продовжується. По-
їхали. Як тільки треба було поверну-
ти і я взявся за кермо, воли мої ста-
ли шокковими. Кожну мою команду
чітко виконували. Так вони мене за-
поважали, так я їх полюбив — не ро-
бота стала, а задоволення. І вдарив
я їх тільки раз, але батіг завжди воз-
звив із собою. А після школи бігав у
воловню, щоб подивитись, як там
Канафети, завжди брав із собою 2
качани кукурудзи.

Резюме:

— демократія без керма при-
зведе до розвалу суспільства;
— інтелектуальну газету чита-
ють одиниці, а те, що гидко взяти в
руки, маси й читають, вірять напи-
саному. Це наша біда. Потрібна про-
тивага;

— під ногами комуністів горить
земля, вони це відчувають, але ще
багато шкоди завдадуть державі.

У нашому регіоні не транслю-
ються українськомовні канали ра-
діо.

На правдиву історію у нас вели-
чезний голод, хочеться більше чита-
ти Юрія Шаловала.

Зробіть Київ українськомовним,
еліта для цього у вас є.

Дякую Олегу Романчуку за від-
повідь на мій відкритий лист.

ЩО НА КУПЮРАХ?

Володимир МАКСИМЮК,
м. Рівне

Серед тотального, а з 1991
року просто-таки дикунського ни-
щення на території України всьо-
го, що починається на “у” (україн-
ське), спостережено ще й такий
напрямок морального ураження
українців, як форма і дух графіч-
ного виконання паперових гро-
шових знаків України. А це пред-
ставлення держави, її ідеологія в
графіці.

Зі знаків 2000 року випуску, на
мій погляд, невідале зображення
гетьмана України Богдана Хмель-
ницького на 5-гривневій купюрі. Це
зображення не справляє враження
людини, що здатна запалити, пе-
рекнати й повести за собою. Час-
тини обличчя, головний убір, одяг
не становлять цілісності образу, а
все окремо, само по собі. Маємо
хіба образ пригніченої й безпоміч-
ної людини; можливо, він таким і
був після 1654 року, але ніяк не в
1648 році. Проте цей зразок купю-
ри замінений зразком 2004 року,
який можна сприймати як умовно
задовільний.

На 1-гривневій купюрі зразка
2004 року зображення Великого
князя Київського Володимира.
Віднята частина голови вище над-
брів’я. Звисаюче непривабливе і
несиметрично розподілене волос-
ся дисонує з розумним поглядом,
повними вусами і бородою, могут-
ною молодечею шиєю. Підтисну-
та, все ж обвисла товста нижня гу-
ба, разом із верхньою, у скорбот-
ній складці надають образу знаку
навіть юродивого. Сильний образ

Хрестителя Руси похитнутий.

Окрема увага 10-гривневій ку-
пюрі.

На знакові зразка 2000 року
приємною кольоровою гамою —
зображення гетьмана України Івана
Мазепи. Це імпозантність, за якою
аристократичність, освіченість, ро-
зум, сила і твердість духу, іроніч-
ність, мужня краса, інакше — повна
шляхетність образу, відповідна ді-
янням чи не гетьмана.

Таке зображення гетьмана Ук-
раїни не могло дати спокою сучас-
ним “тоже украинцам”. І вони піш-
ли “вперед”.

На зміну цьому знакові, з пере-
важанням темно-фіолетової бар-
ви, в 2004 р. випущений уже новий
10-гривневий знак, виконаний у
(под червонец, штоли) брудно-
червоній гамі, значно непривабли-
віший, ніж знак 2000 року. Ось зоб-
раження гетьмана Івана Мазепи.
Портрет чумазого простолода з
беззмістовним поглядом.

Коли, за свідченням істориків-
мистецтвознавців, достовірні пор-
третні зображення Б. Хмельниць-
кого й І. Мазепи до нашого часу не
дійшли, то хто кому дав право в
зображеннях на представницьких
документах держави — її грошових
знаках — принижувати двох дер-
жавних діячів України.

Пропоную припинити випуск в
обіг 10-гривневої купюри зразка
2004 року, натомість далі випуска-
ти в обіг 10-гривневу купюру зраз-
ка 2000 року.

Доопрацювати зображення
князя Володимира Великого на
1-гривневій купюрі випуску 2004
року.